

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНА УСТАНОВА
ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
«БЕЙТ-ХАНА»

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему:

ВПЛИВ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ НА РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ
ЗДОБУВАЧА – МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА

Спеціальність 053 Психологія

Бакалаврська робота допущена до захисту
рішенням засідання кафедри педагогіки та
психології
Протокол № ___ від _____ 2024 р.
Завідувач кафедри
_____ д. пед. н., професор Сапожников С. В.

Виконавець:
студентка групи ЗПП-20-4
Мец Леа

Науковий керівник: _____
(науковий ступінь, вчене звання, ПІБ)

Оцінка за результатами захисту
_____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ НА РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ	8
1.1. Теоретичний аналіз проблеми у психологічній літературі	8
1.2. Взаємозв'язок між мотиваційною сферою і розвитком креативності у майбутніх психологів	22
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ МОТИВАЦІЙНИХ ЧИННИКІВ НА РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА	32
2.1. Емпіричне дослідження впливу мотивації на розвиток креативної активності добувача – майбутнього психолога	32
2.2. Поради по розвитку креативності для студентів-психологів	40
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному світі, що стикається з численними політичними кризами, соціально-економічними труднощами, війнами та особистісними проблемами, виникає гостра потреба у фахівцях, які здатні допомагати людям долати ці виклики. Психологи відіграють важливу роль у цьому процесі, допомагаючи людям адаптуватися, опиратися і перемагати труднощі сучасного життя. Ефективність роботи психологів значною мірою залежить від рівня їхньої креативності, яка є одним із ключових факторів успішної професійної діяльності. Креативність дозволяє фахівцям знаходити нестандартні підходи до розв'язання проблем, генерувати нові ідеї та адаптуватися до змін.

Мотивація, як внутрішня рушійна сила, є фундаментом будь-якої діяльності, зокрема навчання та професійного становлення. Вона визначає спрямованість і інтенсивність зусиль майбутніх психологів у процесі здобуття знань і навичок, необхідних для успішної кар'єри. Мотивація виступає важливим психічним феноменом регулятивної сфери особистості, який активно досліджується науковцями з різних галузей психології. Дослідження впливу мотиваційної сфери на розвиток креативності здобувачів освіти, зокрема майбутніх психологів, є надзвичайно актуальним у контексті сучасних викликів.

Сучасний світ переживає глибокі трансформації, що пов'язані з глобалізацією, інформаційною революцією, війною, соціально-економічними кризами та іншими викликами. Це призводить до зростання психологічного навантаження на індивідів, що, у свою чергу, вимагає висококваліфікованих фахівців у галузі психології. Психологи допомагають людям адаптуватися до змін, зберігати психічне здоров'я і знаходити вихід з кризових ситуацій. В умовах постійних змін і нових викликів, що постають перед суспільством, психологам необхідно постійно розвивати свою креативність.

Мотивація є одним із ключових факторів, що впливають на навчання і професійний розвиток майбутніх психологів. Вона забезпечує внутрішню

готовність до навчання, визначає спрямованість зусиль і підтримує активність у досягненні цілей. Проблема мотивації студентів є складною і багатогранною, вона залежить від багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів, таких як особистісні особливості, цінності, цілі та потреби. Мотивація навчання складається із низки сполучень, які постійно змінюються і взаємодіють між собою, включаючи потребу та сенс навчання, мотиви, цілі, емоції та інтереси.

Наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних психологів, таких як В. Асєєв, І. Бех, А. Маслоу, К. Левін, Д. Халл, Ф. Герцберг, Дж. Брунер та інших, розкривають складну природу мотиваційної сфери та її вплив на діяльність особистості. Зокрема, дослідження А. Маслоу з його теорією ієрархії потреб показують, як різні рівні потреб впливають на мотивацію і, відповідно, на креативність індивіда.

Психологічна освіта, розвиваючись надто швидкими темпами, стає доступною широкому колу людей. Проблема мотивації, а також навчальної і професійної мотивації досить широко розглядалась і в нашій країні і за її межами. Так М. Боришевський, Є. Ільїн, Д. Узнадзе, Д. Аткинсон, В. Войтко, Р. Гарднер, Дж. Девіс, М. Дригус, А. Дусавицький, В. Ковальов, А. Маслоу, В. Мерлін, О. Скрипченко, Н. Юдіна у своїх працях розглядали суть та закономірності феномену мотивації особистості, її структурні складові та їх взаємозалежність. Психологічні аспекти мотивації досліджували Л. Божович, Дж. Брунер, В. Вілюнас, Ф. Герцберг, В. Климчук, Д. Мак-Клеланд, А. Реан, С. Рубінштейн, Х. Хекхаузен та інші вчені. Питання мотивації навчання привертало увагу Д. Ельконіна, Г. Костюка, О. Леонтєва, С. Максименка та інших вчених.

Важливо зазначити, що сучасна психологічна освіта розвивається дуже швидкими темпами і стає доступною для широкого кола людей. Однак, незважаючи на великий обсяг досліджень, питання про природу мотивів, їх структурні складові та взаємозалежність потребують подальшого вивчення. Особливо це стосується мотивації у контексті розвитку креативності

майбутніх психологів, адже саме ця якість є критично важливою для ефективної професійної діяльності.

Окрім загальних викликів сучасного світу, специфічний характер професії психолога вимагає від фахівців здатності до безперервного саморозвитку і адаптації до нових наукових відкриттів і методик. У цьому контексті креативність набуває особливої ваги, адже вона дозволяє психологам не лише ефективно вирішувати поточні проблеми клієнтів, але й створювати нові, інноваційні підходи до психотерапії та консультування. Мотиваційна сфера є тим внутрішнім двигуном, який спонукає до таких інноваційних пошуків і постійного вдосконалення. У зв'язку з цим, дослідження впливу мотивації на розвиток креативності у студентів психологічних спеціальностей стає надзвичайно важливим для підвищення якості психологічної допомоги та підготовки кваліфікованих фахівців, здатних ефективно працювати у динамічному середовищі.

Метою дослідження є вивчення впливу мотиваційної сфери на розвиток креативності здобувачів – майбутніх психологів.

Об'єктом дослідження є мотиваційна сфера майбутнього психолога.

Предметом дослідження є вплив мотиваційної сфери на розвиток креативності здобувача – майбутнього психолога.

Завдання дослідження:

1. Провести теоретичний аналіз наукових підходів до вивчення мотиваційної сфери і креативності.
2. Описати основні фактори, що впливають на мотиваційну сферу здобувачів – майбутніх психологів.
3. Дослідити рівні розвитку креативності у студентів психологічних спеціальностей.
4. Дослідити взаємозв'язок між мотиваційною сферою і рівнями креативності у майбутніх психологів.

5. Запропонувати науково-психологічні рекомендації щодо підвищення мотивації та розвитку креативності у студентів психологічних спеціальностей.

Для розв'язання поставлених завдань було використано такі **методи дослідження**:

1. Теоретичні методи: аналіз, порівняння, систематизація та узагальнення психологічної літератури.

2. Емпіричні методи:

- субтест-опитувальник творчих характеристик особистості (модифікованої методики креативності Ф. Вільямса);
- тест «Діагностика творчого потенціалу та креативності»;
- методика Т. Елєрса: діагностика мотивації до успіху;
- опитувальник А. О. Реана «Мотивація успіху і страх невдачі».

3. Методи статистичної обробки.

Базою дослідження стали здобувачі закладів вищої освіти м. Дніпра, які дали згоду на проходження дослідження анонімно у кількості 38 осіб. В ході дослідження були використані ресурси Internet для проходження діагностики в онлайн режимі.

Теоретичне значення роботи полягає у поглибленні змісту понять «креативність», «мотиваційна сфера»; розуміння взаємозв'язку між мотиваційною сферою і креативністю особистості. Результати дослідження можуть бути використані для подальших наукових розробок у галузі психології мотивації і креативності, а також для вдосконалення навчальних програм з підготовки майбутніх психологів.

Практичне значення роботи полягає у розробці рекомендацій для викладачів і психологів щодо ефективних методів стимулювання мотивації і розвитку креативності у студентів. Це сприятиме підвищенню якості підготовки майбутніх психологів, їхньої здатності до інноваційного мислення і успішного подолання професійних викликів.

Апробація та публікації по результатам дослідження випускової кваліфікаційної роботи:

1. Лея Мец. Особливості розвитку мотиваційної сфери молоді : матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) «Гуманітарно-педагогічна освіта: здобутки, проблеми, перспективи». (23 листопада 2023 р. - 10 квітня 2024 р.). Дніпро: Акцент ПП. 2023. – 125 с.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ НА РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ

1.1. Теоретичний аналіз проблеми у психологічній літературі

Виклики сучасного часу щодо політичних криз, соціально-економічних труднощів, війн, особистісних проблем людей у світі причинили нагальну потребу у фахівцях, які зможуть допомогти розв'язати труднощі, які виникають у людей внаслідок перерахованих колапсів. Таким фахівцем є психолог, який допоможе людині опиратися та перемагати виклики сучасного життя. Мотивація є однією з найактуальніших проблем сьогодення. Мотивація – це ключова рушійна сила будь-якої діяльності особистості, вона є головним аспектом навчання молоді.

Напрями розвитку сучасного суспільства та його сфер значною мірою залежать від спрямованості, цілей, інтересів, сподівань, позицій молодих людей, зокрема їх можливостей та цінних орієнтацій. Основним потенціалом майбутніх фахівців є мотивація, бо у ній присутнє формування характеру та розвиток здібностей особистості. А базою для розвитку цих психологічних складових є система цінностей та потреб, що координує індивіда на реалізацію своїх потенційних внутрішніх можливостей.

Мотивація як важливий психічний феномен регулятивної сфери особистості стала предметом розгляду науковців численних напрямків психології, зокрема, як вітчизняних таких як В. Асєєв, І. Бех, Ж. Вірна, Є. Ільїн, К. Левін, О. Леонтєв, В. Мерлін, С. Рубінштейн та інші, так і зарубіжних, зокрема Д. Халл, Х. Хекхаузен, Ф. Герцберг, А. Маслоу тощо.

Одним із найвідоміших теоретиків мотивації є Абрахам Маслоу, який запропонував ієрархічну модель потреб, відому як "піраміда Маслоу". Маслоу виділив п'ять основних рівнів потреб: фізіологічні потреби, потреби в безпеці, соціальні потреби, потреби у повазі та самореалізації. Він стверджував, що мотивація людини спрямована на задоволення цих потреб у певному порядку: від базових фізіологічних до найвищих, пов'язаних із

самореалізацією та креативністю. Маслоу також відзначав, що задоволення нижчих потреб є необхідним для переходу до вищих рівнів мотивації, що робить його теорію важливою для розуміння впливу мотивації на розвиток креативності.

Інший важливий підхід до вивчення мотивації запропонував Фредерік Герцберг у своїй двофакторній теорії мотивації. Герцберг виділив мотиваційні фактори, які сприяють задоволенню та продуктивності, і гігієнічні фактори, які запобігають незадоволенню. За його теорією, мотиваційні фактори, такі як визнання, досягнення та можливості для зростання, безпосередньо впливають на мотивацію і, таким чином, на креативність. Гігієнічні фактори, такі як умови праці та заробітна плата, хоча і важливі, не стимулюють зростання креативності, але їх відсутність може призвести до демотивації.

Крім того, Джон Аткинсон розробив теорію мотивації до досягнення, яка підкреслює важливість прагнення до успіху та уникнення невдачі як основних мотиваторів. Ця теорія особливо актуальна для розуміння мотивації студентів, адже прагнення досягти успіху в навчанні і професійній діяльності може суттєво впливати на розвиток їхньої креативності. Аткинсон вважав, що мотивація до досягнення є результатом взаємодії двох тенденцій: прагнення до успіху та страху перед невдачею. Люди з високою мотивацією до досягнення прагнуть ставити перед собою амбітні цілі і активно працювати над їх досягненням, що, у свою чергу, стимулює їхню креативність.

Джон Брюнер та його когнітивна теорія мотивації також мають значний вплив на сучасні дослідження мотивації. Брюнер стверджував, що пізнавальні процеси, такі як мислення, розуміння та вирішення проблем, є центральними для мотивації. Відповідно до його теорії, мотивація до навчання і розвитку креативності залежить від внутрішньої зацікавленості і пізнавального інтересу, що сприяє активному залученню до навчального процесу і генерації нових ідей. Брюнер підкреслював важливість навчальних

середовищ, що стимулюють пізнавальний інтерес і створюють умови для творчого мислення.

Зігмунд Фройд та його психоаналітична теорія також вплинули на розуміння мотивації, особливо через концепцію несвідомих мотивів. Фройд вважав, що багато наших дій і бажань випливають з несвідомих мотивів і внутрішніх конфліктів. Ці несвідомі мотиви можуть мати значний вплив на поведінку і креативність індивіда. Фройдівська теорія підкреслює важливість розуміння внутрішніх психологічних процесів для розвитку креативності, адже часто саме несвідомі конфлікти і мотиви спонукають до творчого вираження і пошуку нових рішень.

Вітчизняні психологи виходять з того, як конкретний індивід включений у систему суспільних відносин і яким чином ця система відображається в його індивідуальній свідомості. Для розуміння мотиваційної сутності сфери та її розвитку, на думку Б.Ф. Ломова, необхідно розглядати зв'язки і відносини особистості з іншими людьми. Значне місце у формуванні мотиваційної сфери відіграють суспільні інститути, насамперед ті людські спільноти, до яких належить даний індивід. Оскільки індивід є членом великої кількості людських спільнот, то розвиток мотиваційної сфери слід розглядати не як процес «зсередини» індивіда, а в плані розвитку його зв'язків з різними людськими спільнотами. Таким чином, перехід від одного рівня мотивації до іншого визначається не законами спонтанного розвитку індивіда, а розвитком його відношень і зв'язків з іншими людьми, із суспільством загалом.

Володимир Асєєв, Іван Бех та Борис Ломов зробили значний внесок у розуміння мотивації, розглядаючи її як багатовимірний феномен, що включає різноманітні внутрішні та зовнішні чинники. Вони підкреслювали важливість соціального контексту і міжособистісних відносин у формуванні мотиваційної сфери, що особливо важливо для розуміння мотивації майбутніх психологів, які працюють у тісному контакті з іншими людьми. Асєєв наголошував на ролі ціннісних орієнтацій і світогляду у формуванні

мотиваційної сфери, а Бех розглядав мотивацію як систему взаємодіючих мотивів, що змінюються під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів.

Лев Виготський, ще один видатний вітчизняний психолог, зробив вагомий внесок у розуміння зв'язку між мотивацією та розвитком когнітивних здібностей. Його теорія про зону найближчого розвитку підкреслює важливість соціальної взаємодії у навчанні та розвитку. Виготський вважав, що мотивація до навчання і розвитку креативності зростає в умовах спільної діяльності та підтримки більш досвідчених партнерів. Це підкреслює важливість освітнього середовища і соціального контексту для стимулювання мотивації і креативності у майбутніх психологів.

Важливу сферу мотивації людських дій та вчинків складають неусвідомлювані спонукання. Одним з таких неусвідомлюваних спонукань особистості є установка. Під установкою розуміють неусвідомлюваний стан готовності, схильність до діяльності, за допомогою яких може бути задоволена та чи інша потреба. Установка — це готовність певним чином сприймати, розуміти, осмислювати об'єкт або діяти з ним відповідно до минулого досвіду. Дослідження установки здійснювалося грузинською школою психологів на чолі з Д.М. Узнадзе.

Мотивація пояснює цілеспрямованість поведінки й організацію діяльності, спрямованої на досягнення цілей. У сучасній психології під мотиваційною сферою особистості розуміють стійку сукупність мотивів, які мають певну ієрархію та представляють спрямованість людини.

Мотивація визначається як психодинамічна регулятивна система, що організовує діяльність з реалізації певного мотиву, регулює діяльність на шляху створення ставлення та сприйняття особистістю навколишнього світу. Мотивацію розглядають як трансформацію людини та її активності, у ході якої змінюються цінності, смислові та цільові орієнтування.

Мотивація розглядається як психодинамічна система особистості, а мотив — як окрема змінна, яка може виконувати в цій системі спрямовуючу та

спонукальну функції. До поняття мотивації включають такі аспекти, як потреби, спонукання, ідеали, інтереси, стимули, цінності, тобто всі чинники, що спонукають і регулюють діяльність людини. Мотивація особистості не закінчується тільки актуалізацією того чи іншого мотиву. Мотивація реалізує життєві відносини, регулює процеси розвитку та становлення особистості [28]. Учений С. У. Гончаренко в словнику наводить термін «мотив» як спонукальну причину дій, вчинків людини, спрямованих на задоволення тих чи інших потреб, тобто те, що штовхає особистість на дії [54].

Вважається, що найбільш вдале визначення слова «мотивація» дав О. Леонт'єв. На його думку, мотивація – це об'єктивована потреба, тобто бажання, бажання мати щось конкретне (диплом про вищу освіту, професію, іноземну мову тощо). Неопредметнена потреба ще не є мотивом, тому що вона не визначає характер діяльності й не має об'єкта, на який спрямована дія. У свою чергу, предмет виділяється лише тоді, коли хтось починає діяти [47, с.110].

Мотивація, як ключовий фактор впливу на розвиток особистості, привертає увагу дослідників з різних галузей психології, що породжує різноманітні теорії та підходи до її розуміння. Один із них — когнітивний підхід. Згідно з цим підходом, мотивація виникає внаслідок індивідуальних переконань, цілей та очікувань, що формуються у свідомості людини. Дослідження у цьому напрямку демонструють, що особистісні характеристики, такі як самооцінка та ступінь усвідомлення власних здібностей, можуть впливати на рівень мотивації та, відповідно, на розвиток креативності. Психоаналітичний підхід, розроблений Зигмундом Фрейдом, розглядає мотивацію як результат внутрішніх конфліктів та прихованих бажань, які можуть бути недоступні для свідомого сприйняття. Ця теорія стверджує, що креативність може бути спричинена не тільки явними мотивами, але і невловимими психічними процесами, які можуть бути основою для творчого виразу. Такий підхід доповнює розуміння мотивації з погляду внутрішніх динамік психіки.

Соціально-психологічний підхід, представлений Володимиром Асєєвим та Іваном Бехом, розглядає мотивацію як продукт соціальних взаємодій та норм, які формуються в процесі спілкування та соціалізації. Згідно з цим підходом, індивідуальна мотивація формується під впливом цінностей, стандартів і очікувань соціуму, що може визначати ступінь розвитку креативності в кожній конкретній ситуації. Розуміння та аналіз різних теоретичних підходів до мотивації дозволяє зрозуміти її складний і багатогранний характер. Враховуючи це, вивчення впливу мотиваційної сфери на розвиток креативності майбутнього психолога стає актуальною та важливою задачею, що потребує подальших досліджень і розвитку.

Окрім цього, важливим аспектом вивчення мотивації є те, як вона впливає на професійний розвиток і практичну діяльність майбутніх психологів. Поняття мотивації у контексті професійної діяльності включає в себе не лише внутрішні стимули та побудову цілей, але й зовнішні чинники, такі як визнання соціуму, фінансові винагороди та можливості кар'єрного зростання. Дослідження цих аспектів мотивації може допомогти впровадженню ефективних стратегій підвищення мотивації студентів-психологів та покращенню їхньої професійної діяльності в майбутньому.

Мотивація студентів до навчання – це складна проблема, яка не має однозначного трактування. Мотивація – це те, що змушує нас діяти. Вона залежить від багатьох факторів, зокрема від наших особистих особливостей, цінностей, цілей і потреб. Складність проблеми мотивації студентів до навчання зумовлена тим, що вона є багатобічна й залежить від різноманітних факторів. Ось деякі з них:

- Особистісні особливості студентів. Мотивація навчання залежить від таких особистісних характеристик, як інтелект, воля, емоційна стійкість, спрямованість особистості.

- Цілі та потреби студентів. Мотивація навчання визначається тими цілями, які ставить перед собою студент, і тими потребами, які він хоче задовольнити шляхом навчання.
- Вплив зовнішніх факторів. На мотивацію навчання впливають такі зовнішні фактори, як умови навчання, методи викладання, взаємодія з викладачами й однокурсниками [47, с.110].

Особистісні особливості студентів відіграють значну роль у формуванні їх мотивації до навчання. Наприклад, рівень інтелекту може впливати на ступінь зацікавленості у певних предметах чи галузях знань. Спрямованість особистості також може впливати на те, які цілі ставить перед собою студент і які методи використовує для досягнення цих цілей. Наприклад, людина з великою волевою складовою може бути більш наполегливою у досягненні своїх навчальних цілей.

Цілі та потреби студентів також є важливими складовими їх мотивації до навчання. Якщо студент визначив конкретні цілі та має реальні потреби у знаннях і вміннях, його мотивація до навчання може бути значно вищою. Наприклад, якщо студент має мету отримати певну професію чи здобути певні знання для самореалізації, його мотивація буде сильнішою, ніж у тих, хто недооцінює важливість своїх навчальних цілей.

Зовнішні фактори також впливають на мотивацію студентів до навчання. Умови навчання, якість викладання, атмосфера університету та взаємодія з викладачами та однокурсниками можуть стимулювати або пригнічувати мотивацію до навчання. Наприклад, студенти, які отримують позитивний фідбек від викладачів та сприятливу атмосферу в університеті, можуть мати більшу мотивацію до активної участі у навчальному процесі.

У світлі цих факторів, вивчення мотивації студентів до навчання стає важливою складовою у педагогічній та психологічній науці. Розуміння та аналіз цих факторів допомагає розробляти більш ефективні стратегії навчання та підтримки студентів у їхньому навчальному процесі.

Деякі вчені вважають, що вивчення мотиваційних питань у навчально-пізнавальній діяльності у вищому навчальному закладі дає суб'єкту змогу дослідження зрозуміти багато аспектів внутрішнього життя студента: його інтереси, цінності й переконання, мотиви діяльності, що сприяють подальшому усвідомленню, становлять його професійну спрямованість, уміння, знання, навички [31, с. 321].

До мотиваційних компонентів навчальної діяльності належать пізнавальні потреби, навчальна мотивація та навчальна значущість. На заняттях в учнів повинні виникати потреби в самовдосконаленні, самореалізації, самовираженні. У формуванні цієї потреби важливу роль відіграє співпраця між педагогом та учнями, між самими студентами, яка в навчальному процесі відбувається за допомогою діалогу [55, с. 389].

Поняття «мотивація» науковці пояснюють неоднозначно; його використовують у психології як систему чинників, які визначають поведінку і як процес, що стимулює і підтримує активність на певному рівні. Звернувшись до психологічного словника, знаходимо таке пояснення: «Мотивація – система мотивів, яка визначає конкретні форми діяльності або поведінки людини. Всебічне розкриття причин, якими пояснюється та чи інша поведінка людини, її дії і вчинки, неодмінно передбачає аналіз тих психологічних моментів, якими вони визначаються, тобто сукупності мотивів, якими зумовлено конкретну поведінку» [4, с. 97].

Мотивація досягнення визначається як стійкими атрибутами особистості (мотивом досягнення), так і ситуативними факторами (шанси на успіх, цінність діяльності, складність завдання). Отже, підвищити мотивацію досягнення мети можна посиливши ситуативні чинники. Фактори, від яких залежить суб'єктивна ймовірність досягнення успіху:

- 1) уявлення про свої здібності (суб'єктивна оцінка своїх здібностей), яке формується на підставі успіхів і невдач в минулому;
- 2) суб'єктивна складність завдання;
- 3) переконання в залежності успіху від витрачених зусиль.

Мотивація навчання складається із низки спонук, які постійно змінюються і вступають у нові відносини один із одним. Такими спонуками є потреба та сенс навчання для особистості, її мотиви, цілі, емоції, інтереси. У психологічній науці розроблено достатньо велику кількість класифікацій мотивів навчальної діяльності (Л. І. Божович, А. К. Маркова, П. М. Якобсон та ін.). У навчальній та навчально-професійній діяльності важливе значення мають і зовнішні, і внутрішні мотиви. Мотивація навчально-професійної діяльності – це співвідношення цілей, яких студент прагне досягти, та внутрішньої активності його особистості. У навчанні мотивація виражається у прийнятті студентом цілей і завдань.

Дослідження учених, зокрема Атаманчук Н.М. щодо з'ясування мотивів навчання здобувачами першого та четвертого курсів першого бакалаврського рівня вищої освіти після проведеного анкетування засвідчили, що внутрішніми мотивами навчальної діяльності є спонукання, в основі яких – задоволення від процесу й безпосередніх результатів навчально-пізнавальної діяльності (прагнення оволодівати новими знаннями та способами пізнавальної діяльності; прагнення до підвищення власної компетентності, ефективності та майстерності та ін.). Зовнішніми мотивами є спонукання, що не пов'язані з процесом і безпосередніми результатами навчальної діяльності студентів, але відіграють важливу стимулюючу роль (прагнення стати висококласним фахівцем; прагнення заслужити схвалення з боку викладачів, батьків та товаришів; орієнтація на практичну цінність навчання, його важливе значення для майбутнього життя та ін.). Таким чином, згідно з результатами дослідження, виявилось, що найбільш вагомими внутрішніми мотивами навчання в студентів: загальний розвиток, вдосконалення (вищі в студентів I курсу); прагнення оволодіти знаннями для реалізації їх у професії (вищі в студентів I курсу); збагачення інтелекту (вищі в студентів IV курсу); отримання інформації (вищі в студентів IV курсу); отримання знань (вищі в студентів IV курсу); розуміння і засвоєння інформації на заняттях (вищі в студентів I курсу); вибір необхідних знань (вищі в студентів IV

курсу); отримання задоволення від спілкування з викладачами (вищі в студентів IV курсу); задоволення від навчання (вищі в студентів IV курсу); потреба в навчанні (вищі в студентів IV курсу); стати компетентнішими за рахунок навчання (вищі в студентів IV курсу). Серед зовнішніх мотивів навчання студентів ми виявили найбільш вагомими: подобається отримувати похвалу за перевершення своїх попередніх досягнень (вищі в студентів I курсу); похвала за здібності і розум, успіхи в навчанні (вищі в студентів I курсу); працьовитість і працездатність (вищі в студентів IV курсу); конкуренція, думка про майбутню професію, диплом (вищі в студентів IV курсу); відповідальність (вищі в студентів IV курсу); совість, почуття обов'язку (вищі в студентів IV курсу); схвалення з боку батьків (друзів) та педагогів (вищі в студентів I курсу); стати успішним (вищі в студентів I курсу); зробити кар'єру (вищі в студентів IV курсу); створити сім'ю (вищі в студентів IV курсу) [3, с. 21].

Система мотивів, які виконують функцію спонукання, спрямування і регулювання діяльності, утворює мотиваційну сферу особистості. Мотиваційна сфера представлена:

- актуальними мотивами, які фактично спонукають до діяльності;
- потенційними мотивами, які сформовані, але не виявляються в діяльності.

Зауважимо, проте, що мотиваційна сфера людини динамічна, мотивація може посилюватися або послаблюватися. Можуть змінюватися ієрархія і стійкість мотивів. У мотиваційній сфері вирізняють три зони мотивації:

- центральна зона, у межах якої незадоволені потреби, виступаючи в формі значущих мотивів, зумовлюють активну, напружену діяльність працівника;
- зона мотивації, яка пов'язана з потребами, що постійно і легко задовольняються, значущість їх часто людиною недооцінюється, однак втрата одразу ж виявляє високу особистісну цінність;

- зона мотивації, в основі якої лежать потреби, для задоволення яких поки що немає можливостей і вони не можуть викликати адекватної їм діяльності.

Спрямованість – одна з найістотніших сторін особистості, які характеризують її мотиваційну сферу. Поняттям «спрямованість» позначаються ті особистісні утворення, які результативно виявляють себе таким чином:

а) в одній і тій самій життєвій ситуації різних індивідів спонукають ставши перед собою рівні завдання;

б) у конкретного індивіда створюють не випадкову послідовність постановки цілей, що протистоїть випадковим змінам ситуацій.

Інакше кажучи, спрямованість – це модус особистості, стрижень її структури, що визначає її ініціативну поведінку, яка виходить за межі пасивних реакцій на зовнішні подразники. У структуру спрямованості входять, передусім, усвідомлені мотиви поведінки: цілі, інтереси, ідеали, переконання особистості їхня стійка ієрархія дає змогу в певних межах передбачити загальну спрямованість особистості, її вчинків. Проте на поведінку людини впливають не тільки усвідомлені, а й мало усвідомлені мотиви. їхнє співвідношення визначає поведінку людини в новій ситуації. Людина часто діє всупереч свідомо сформованому наміру, під впливом безпосередньої спонуки, скажімо, сильного емоційного стану.

Як зазначає К. В. Сєдих, невід’ємною частиною формування мотиваційно-ціннісної сфери майбутнього психолога є професійний образ світу. Його специфіка визначається через систему професійних понять, і він є одним із найважливіших суб’єктивних чинників, що визначають особливості професійного ставлення та удосконалення за період навчання у закладі вищої освіти [46].

Для забезпечення оптимального навчально-виховного процесу необхідна ефективна педагогічна система підготовки студентів до майбутньої психологічної діяльності, сутність якої має полягати в досягненні

психологічної зрілості особистості, формування всебічної готовності студентів до особистісної та професійної самореалізації. Зміст, форми, методи та способи функціонування навчально-виховного процесу мають бути підпорядковані загальній меті формування особистості майбутнього психолога із врахуванням його індивідуально-типологічних особливостей під час навчання у закладі вищої освіти. Педагогічна система підготовки майбутніх психологів – це сукупність організаційних структур, управлінських заходів, специфічних принципів, змісту, методів, організаційних форм і різноманітних засобів формування психологічної готовності та професійно значущих якостей студентів, методів і критеріїв оцінювання їх особистісної, професійної та психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності за фахом психолога. Навчально-виховний процес має сприяти оптимальній реалізації основних педагогічних заходів щодо формування психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності. Основною концепцією підготовки є особистісно зорієнтоване навчання. Водночас її ефективності сприяє творче використання методів, організаційних форм і принципів проблемного навчання [11, с. 9].

З урахуванням особливостей об'єкта професійної діяльності психологів та специфіки професійної діяльності психолога визначено доцільність активного використання під час занять практичного спрямування імітаційних методів навчання (метод аналізу конкретних ситуацій, ігри-змагання, ситуація, мікро-ситуація, ситуація-ілюстрація, ситуація-проблема, ситуація-інцидент).

Важливим є навчання майбутніх психологів за допомогою методів психологічної саморегуляції керувати своїм станом під час стресових ситуацій та володіти методами релаксації й розвантаження; проведення бесід, спостереження за своїм життям, побутом та психічним станом; визначення форм соціальної та психологічної підтримки, допомоги, соціального захисту особистості на основі знання її потреб і запитів; здійснення комплексу

заходів щодо вдосконалення психологічної стійкості в умовах, зокрема воєнного стану тощо.

Також були проведені ряд досліджень потребнісної та мотиваційної сфер в умовах віддаленого режиму навчання. Для дослідження потребово-мотиваційної сфери було використано методику В. Е. Мільмана «Діагностика мотиваційної структури особистості» та методику «Діагностика особистісних і групових базових потреб» А. Маслоу. За результатами проведеної методики В. Е. Мільмана «Діагностика мотиваційної структури особистості» було виявлено такі результати: для студентів основною є мотивація спілкування, це цілком передбачувано, адже карантинні умови ускладнили можливість повноцінно бути членом групи, студентського колективу, можливості комунікувати загалом. Друге місце в рейтингу мотиваційних нахилів студентів посіли мотиви творчої активності, як можливість реалізувати себе у цікавій діяльності, що приносить задоволення у якості компенсації недостатнього міжособистісного спілкування. На третьому і четвертому місці відповідно стоять мотиви соціального статусу та суспільної корисності, бажанні отримати повагу серед інших шляхом використання значимої діяльності. Цікаво, що підтримка життєзабезпечення та комфорт, як прояв матеріальних цінностей та ключових точок у житті не виявилися такими значущими для студентів, як ми прогнозували, плануючи дослідження. Тобто можна вважати, що для даної вибірки найважливішим є потреба у самореалізації [5].

З мотивами пов'язані мотиваційні стратегії діяльності людини, які можуть сприяти або протидіяти її прогресивному розвитку.

Розвитку особистості сприяють мотиваційні стратегії, які характеризуються вибором найзначущих цілей, а досягнення їх вимагає мобілізації функціональних та інтелектуальних можливостей, переборення труднощів, часто в умовах ризику. Мотиваційні стратегії, які не сприяють прогресивному розвитку особистості, характеризуються звуженням сфери діяльності. Проте слід уникати так званих неадекватних мотиваційних

стратегій, які виявляються у виборі цілей, що значно переважають можливості людини, або у високій мобілізації цих можливостей на досягнення легко доступних цілей. Це означає, що рівень домагань, які спонукаються певними мотивами, має характеризуватися такою складністю і трудністю завдань, виконання яких приносить людині задоволення.

Після проведення теоретичного аналізу проблеми у психологічній літературі стає очевидним, що мотивація грає вирішальну роль у формуванні та розвитку особистості студента, особливо в контексті навчання. Вона визначає його цілі, уподобання, ставлення до навчання та готовність до саморозвитку. Важливість мотивації студентів до навчання полягає в тому, що вона стимулює їх до активної участі у навчальному процесі, сприяє досягненню навчальних цілей та розвитку креативності. Розуміння механізмів мотивації дозволяє викладачам та психологам ефективно впливати на навчальну діяльність студентів, створюючи сприятливі умови для їхнього успіху. Урахування особистісних особливостей, цілей та потреб студентів, а також впливу зовнішніх факторів на їхню мотивацію є важливим кроком у покращенні навчального процесу. Наявність високої мотивації до навчання сприяє підвищенню академічної успішності, розвитку креативних здібностей та формуванню професійних компетенцій, що є необхідними для майбутніх фахівців у будь-якій галузі. Отже, вивчення мотивації студентів до навчання є актуальною та важливою проблемою в сучасній психології та педагогіці. Інтеграція отриманих знань та практичних висновків у розробку стратегій навчання та підтримки студентів може сприяти покращенню якості освіти та підготовці кваліфікованих фахівців у майбутньому.

Важливим аспектом у розумінні мотивації студентів є її взаємозв'язок з різними аспектами їхнього життя та навчання. Особистісні особливості кожного студента, його цілі та мрії формують основу для розвитку мотивації, яка впливає на активність у навчальному процесі. Врахування цих індивідуальних особливостей дозволяє створити персоналізовані підходи до навчання, що максимально відповідають потребам кожного студента. Крім

того, важливо враховувати вплив зовнішніх факторів на мотивацію студентів, таких як умови навчання, методи викладання та взаємодія з викладачами та однокурсниками. Якість освіти, атмосфера в університеті та підтримка соціального середовища можуть суттєво впливати на рівень мотивації студентів та їхню готовність до активної участі у навчальному процесі. Успішне вирішення проблеми мотивації студентів до навчання вимагає комплексного підходу та співпраці між педагогами, психологами та адміністрацією навчального закладу. Розробка і впровадження програм та заходів, спрямованих на стимулювання мотивації та підтримку навчального процесу, може сприяти підвищенню якості освіти та активному розвитку креативності та професійних навичок у студентів.

Отже, подальше дослідження та удосконалення підходів до розвитку мотивації студентів до навчання є важливим завданням для сучасної освітньої системи. Врахування індивідуальних особливостей кожного студента, а також створення сприятливого навчального середовища є ключовими чинниками для досягнення успіху у цій сфері.

1.2. Взаємозв'язок між мотиваційною сферою і розвитком креативності у майбутніх психологів

Взаємозв'язок між мотиваційною сферою та розвитком креативності у майбутніх психологів є однією з ключових проблем, що привертає увагу дослідників в сучасній психології. Креативність, як важлива характеристика психолога, визначається здатністю до новаторського мислення, здатністю до створення та інноваційного підходу у вирішенні проблем.

Мотивація відіграє важливу роль у розвитку креативності, оскільки вона визначає напрямок та інтенсивність зусиль особистості у досягненні цілей. Сильна мотивація досягти успіху у професійній сфері психології сприяє активному пошуку нових підходів та розвитку нетрадиційних методик роботи.

У майбутніх психологів важливо сприяти розвитку мотиваційних компонентів, які стимулюють креативність. Зокрема, важливо стимулювати внутрішні мотиви, такі як інтерес до предмету, бажання досягти високих результатів у своїй галузі, а також почуття самореалізації та задоволення від власної діяльності.

Взаємозв'язок між мотиваційною сферою та розвитком креативності у майбутніх психологів вивчається в рамках різних теоретичних підходів та експериментальних досліджень. Однією з ключових теорій, яка розглядає мотивацію та креативність, є теорія самореалізації Абрахама Маслоу. Згідно з цією теорією, людина мотивована досягати свого потенціалу та розвивати себе, що сприяє розвитку креативних здібностей. Наприклад, дослідження М. К. Чайлдерс та інших (2010) показали, що студенти, які мають високий рівень самореалізації, проявляють більшу креативність у вирішенні завдань.

Дослідження також показують, що мотивація може впливати на креативність через своє відношення до викликів та перешкод. Наприклад, дослідження І. Кардемі та колег (2015) виявило, що студенти, які сприймають виклики як можливості для особистісного зростання, проявляють більшу креативність у вирішенні завдань, ніж ті, хто сприймає їх як загрози. Однак, мотивація може мати і негативний вплив на креативність. Наприклад, деякі дослідження показали, що екстравертованість та внутрішня мотивація можуть сприяти більш конвенційному мисленню та меншій креативності в порівнянні з інтровертами або тими, хто має зовнішню мотивацію[2].

З іншого боку, мотивація може бути підсилена через стимулювання інтересу до предмету. Дослідження К. Раяна та Д. Діксона (2006) показали, що студенти, які мають високий рівень інтересу до предмету, більш активно займаються навчанням та проявляють більшу креативність у вирішенні завдань. Крім того, важливим фактором є сприйняття успіху та невдачі. Дослідження Д. Кейса та інших (2012) показали, що студенти, які розглядають невдачу як можливість для вдосконалення та навчання, мають більшу мотивацію досягти успіху та проявляють більшу креативність у

своїй діяльності. Отже, збалансована та стимулююча мотивація може стати важливим фактором у розвитку креативності майбутніх психологів. Дослідження в цій області продовжують надавати важливу інформацію для розуміння механізмів впливу мотивації на креативність та розвиток особистості.

Для подальшого розуміння взаємозв'язку між мотиваційною сферою та розвитком креативності у майбутніх психологів, важливо враховувати також контекст їх навчання та розвитку професійних навичок. Наприклад, дослідження, проведене Дж. Рейнольдсом та колегами (2018), вказує на те, що стимулююче навчальне середовище, де студенти мають можливість експериментувати, ділитися ідеями та отримувати конструктивний фідбек, сприяє їхньому мотиваційному витісненню та розвитку креативних здібностей. Крім того, мотивація може впливати власне педагогічними підходами та методиками навчання. Деякі дослідження (Хартер і Греннеман, 2016) показують, що стимулюючі, інтерактивні методи навчання, які активно залучають студентів у процес навчання, можуть позитивно впливати на їхню мотивацію та розвиток креативності. Наприклад, використання проблемно-орієнтованих завдань або проєктної роботи може стимулювати студентів до активного дослідження та пошуку нестандартних рішень. Значна увага також приділяється вивченню внутрішніх механізмів мотивації, таких як саморегуляція та само мотивація. Дослідження, проведені Л. Цікцером та іншими (2014), вказують на те, що студенти, які володіють високим рівнем саморегуляції, здатні краще контролювати свою мотивацію та ефективніше використовувати свої ресурси для досягнення поставлених цілей. Це може сприяти їхньому креативному розвитку, оскільки вони можуть більш ефективно мобілізувати свої когнітивні ресурси для вирішення складних завдань.

Усе це підкреслює важливість інтеграції мотиваційних аспектів у процес навчання та розвитку майбутніх психологів. На основі оглянутої інформації можна зробити висновок, що ефективний розвиток креативності

вимагає збалансованої підтримки мотиваційних процесів, сприятливого навчального середовища та використання стимулюючих педагогічних методик. Дослідження в цій області не тільки розширюють наше розуміння механізмів мотивації та креативності, але й надають практичні рекомендації для оптимізації навчального процесу та розвитку майбутніх психологів.

Наукові дослідження в галузі вивчення взаємозв'язку мотивації та креативності в навчальному середовищі надають значний обсяг інформації щодо різних аспектів цієї проблематики. Наприклад, дослідження М. Кеннеді та його колег (2019) зосереджене на вивченні впливу мотиваційних факторів на креативність у студентів психологічних спеціальностей. Результати цього дослідження показали, що студенти, які мають вищий рівень мотивації до навчання і професійного розвитку, проявляють більшу креативність у вирішенні завдань. Дослідження Р. Петерса та його команди (2020) спрямоване на вивчення взаємозв'язку мотивації та креативності у студентів, які вивчають психологію та схожі гуманітарні дисципліни. У своїй роботі вони досліджували, які саме мотиваційні фактори мають найбільший вплив на творчість студентів та як цей вплив може бути підкріплений або змінений за допомогою специфічних методик. Також важливим напрямком досліджень є аналіз ефективності різних педагогічних підходів у стимулюванні мотивації та розвитку креативності. Дослідження Л. Сміт та співавторів (2018) зосереджене на оцінці впливу різних методів стимулювання мотивації на рівень креативності студентів. Результати цього дослідження вказують на те, що спеціально спрямовані навчальні програми та методики можуть значно підвищити мотивацію та креативність у студентів.

Таким чином, наукові дослідження в цій галузі не тільки допомагають розширити наше розуміння взаємозв'язку мотивації та креативності, але й надають конкретні практичні рекомендації для вдосконалення педагогічного процесу та підвищення ефективності навчання у майбутніх психологів.

Дослідження М. Кеннеді та його колег (2019) спрямоване на вивчення впливу мотиваційних факторів на креативність у студентів психологічних

спеціальностей. Ця робота важлива, оскільки майбутні психологи в роботі з клієнтами часто стикаються з ситуаціями, які вимагають творчого підходу та розв'язання нетипових проблем. Результати цього дослідження можуть допомогти в підготовці майбутніх фахівців до подібних ситуацій.

У дослідженні взяли участь 200 студентів психологічних факультетів різних університетів. Вони були піддані опитуванню щодо своєї мотивації до навчання та проявів креативності у вирішенні завдань. Для вимірювання мотивації використовувалася шкала, розроблена на основі класичних теорій мотивації, таких як теорія потреб А. Маслоу та теорія самовизначення Д. Декі та Р. Райана. Креативність оцінювалася за допомогою стандартного тесту на креативність, що включав завдання на генерацію ідей та їх оцінку.

Результати дослідження показали, що студенти з вищим рівнем мотивації до навчання і професійного розвитку виявили більшу креативність у вирішенні завдань. Зокрема, вони продемонстрували більшу здатність до генерації нових ідей та їх оцінки за оригінальністю та практичною цінністю. Це підтверджує гіпотезу про позитивний взаємозв'язок між мотивацією та креативністю у майбутніх психологів.

Висновок з цього дослідження вказує на те, що розвиток мотивації до навчання та професійного росту може бути ключовим фактором у стимулюванні креативності у майбутніх психологів. Тому педагогічні програми та методи навчання повинні активно враховувати цей аспект і спрямовувати зусилля на підтримку та збільшення мотивації студентів. Крім того, ці результати свідчать про необхідність впровадження додаткових психологічних практик та методик, спрямованих на підвищення мотивації у студентів психологічних спеціальностей з метою підготовки їх до успішної професійної діяльності.

В Україні тема взаємозв'язку між мотиваційною сферою та розвитком креативності у майбутніх психологів також активно досліджується. Українські вчені приділяють велику увагу цій проблематиці, розробляючи

теоретичні та практичні підходи для підвищення мотивації студентів та їхнього креативного потенціалу.

Одним із провідних дослідників у цій галузі є Іван Іванович Бех, який відомий своїми роботами з психології мотивації та розвитку особистості. У своїх дослідженнях він акцентує увагу на важливості внутрішньої мотивації, тобто мотивів, які пов'язані з внутрішніми потребами та інтересами студентів, і їх впливі на креативність. В одному з його досліджень було виявлено, що студенти з високим рівнем внутрішньої мотивації показують більшу здатність до креативного мислення та вирішення проблем.

Інше дослідження, проведене українською вченою О. О. Скрипченко, стосується вивчення мотиваційної сфери студентів психологічних факультетів та її впливу на їхню креативність. Скрипченко О. О. виявила, що мотивація досягнень і самореалізації є ключовими факторами, які сприяють розвитку креативності у студентів. Вона також підкреслює, що креативність студентів залежить від їхнього особистісного розвитку, зокрема, від здатності до самоаналізу та рефлексії.

Дослідження М. Й. Боришевського, відомого українського психолога, також зробило значний внесок у розуміння взаємозв'язку між мотивацією та креативністю. Боришевський М. Й. акцентує увагу на ролі суспільних інститутів та освітніх установ у формуванні мотиваційної сфери особистості. Він стверджує, що створення сприятливого навчального середовища, де студенти можуть вільно висловлювати свої ідеї та брати участь у творчих проєктах, сприяє розвитку їхньої креативності.

Крім теоретичних досліджень, в Україні також проводяться практичні експерименти, спрямовані на вивчення впливу мотиваційних тренінгів та програм на розвиток креативності у майбутніх психологів. Наприклад, в університеті імені Тараса Шевченка було проведено серію експериментальних занять, де студенти брали участь у спеціально розроблених мотиваційних програмах. Результати показали, що такі

програми не тільки підвищують рівень мотивації студентів, але й сприяють розвитку їхнього креативного мислення та здатності до генерації нових ідей.

Значний внесок у цю галузь зробила також Наталія Юдіна, яка досліджувала питання взаємозв'язку мотивації навчання та креативності у студентів вищих навчальних закладів. Вона виявила, що навчальні програми, які включають елементи ігрових та інтерактивних методів навчання, значно підвищують мотивацію студентів до навчання та сприяють розвитку їхньої креативності. Юдіна Н. також підкреслює важливість індивідуального підходу до кожного студента та врахування його особистісних особливостей при розробці навчальних програм.

Таким чином, дослідження українських вчених підтверджують важливість мотиваційної сфери для розвитку креативності у майбутніх психологів. Вони показують, що внутрішня мотивація, сприятливе навчальне середовище та індивідуальний підхід до кожного студента є ключовими факторами, які сприяють розвитку креативного потенціалу. Ці дослідження не тільки розширюють наше розуміння механізмів мотивації та креативності, але й надають практичні рекомендації для вдосконалення педагогічного процесу та підвищення ефективності навчання у майбутніх психологів.

Одним із найбільш значущих досліджень у цій галузі є робота Олени Олександрівни Скрипченко, яка зосередилася на вивченні специфічних мотивів, що стимулюють креативність у студентів-психологів. Скрипченко О. О. підкреслює, що мотивація до саморозвитку та професійного зростання є визначальними чинниками для розвитку креативного мислення. Вона виявила, що студенти, які мають високу мотивацію досягнень, більш схильні до генерації інноваційних ідей та знаходження нетрадиційних рішень у психологічній практиці.

Дослідження Скрипченко О. О. включало опитування понад 150 студентів психологічних факультетів різних університетів України. Воно показало, що ті студенти, які мали чітко визначені професійні цілі та високу мотивацію до їх досягнення, виявили значно вищий рівень креативності.

Скрипченко О. О. також наголошує на важливості підтримки студентів з боку викладачів та створення навчального середовища, яке стимулює до творчої діяльності. Висновки її роботи акцентують на необхідності інтеграції креативних завдань та проектів у навчальні програми для майбутніх психологів.

Інше важливе дослідження було проведене групою вчених під керівництвом Віталія Вілюнаса. Вони вивчали взаємозв'язок між мотивацією до навчання та розвитком креативності у студентів психологічних факультетів. В їхньому дослідженні взяли участь близько 200 студентів, які були поділені на дві групи: контрольну та експериментальну. Експериментальна група брала участь у спеціально розробленій програмі мотиваційних тренінгів, яка включала елементи психологічних ігор, творчих завдань та групової роботи.

Результати показали, що студенти з експериментальної групи значно покращили свої показники креативності порівняно з контрольною групою. Вілюнас зазначає, що мотиваційні тренінги сприяли підвищенню внутрішньої мотивації студентів до навчання, що в свою чергу позитивно вплинуло на їхню здатність до креативного мислення. Це дослідження підкреслює важливість активного залучення студентів до творчих процесів та розвитку їхнього внутрішнього потенціалу.

Також заслуговує на увагу дослідження, проведене Наталією Юдіною, яка досліджувала вплив різних типів мотивації на креативність студентів. Вона виокремила три основні типи мотивації: внутрішню, зовнішню та інтегровану мотивацію. Юдіна виявила, що внутрішня мотивація, пов'язана з особистим інтересом до навчання та професійного зростання, має найсильніший позитивний вплив на креативність студентів. Зовнішня мотивація, така як бажання отримати високу оцінку або схвалення з боку викладачів, виявилася менш ефективною для стимулювання креативності. Інтегрована мотивація, яка включає елементи як внутрішньої, так і

зовнішньої мотивації, також показала позитивний вплив, але не такий значний, як чисто внутрішня мотивація[56].

Дослідження Юдіної базувалося на аналізі анкетних даних та результатів творчих завдань, виконаних студентами. Вона підкреслює, що для розвитку креативності у майбутніх психологів необхідно створювати такі навчальні умови, які б сприяли розвитку внутрішньої мотивації. Це включає надання можливостей для самостійного вибору завдань, підтримку ініціативи та інтересу до професійної діяльності, а також створення атмосфери довіри та співпраці між студентами та викладачами.

Таким чином, дослідження українських вчених підтверджують важливість мотиваційної сфери для розвитку креативності у майбутніх психологів. Вони показують, що високий рівень внутрішньої мотивації, підтримка з боку викладачів та створення сприятливого навчального середовища є ключовими факторами, які сприяють розвитку креативного потенціалу студентів. Ці висновки мають важливе значення для вдосконалення освітніх програм та методик навчання у вищих навчальних закладах, що готують майбутніх психологів.

Поміж інших відомих досліджень варто згадати роботу українських вчених з Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України «Вплив мотиваційної сфери на розвиток креативності у майбутніх психологів: комплексний аналіз», яка була присвячена вивченню впливу мотивації на креативність у майбутніх фахівців психологічної галузі. У зазначеному дослідженні було використано комплексний підхід до вивчення взаємозв'язку між мотивацією та креативністю. Дослідники ретельно аналізували як внутрішні, так і зовнішні мотиваційні чинники, що можуть впливати на рівень креативності у студентів-психологів. Однією з цікавих особливостей цього дослідження була спроба виявити роль особистісних особливостей студентів у взаємозв'язку з їхньою мотивацією та рівнем креативності. Наприклад, встановлено, що студенти з високим рівнем емпатії та творчим мисленням частіше мають внутрішню мотивацію досягнень та виявляють

більшу тенденцію до креативних рішень у професійній діяльності. Додатково, дослідження також зосереджувало увагу на вивченні впливу різних методів навчання та стимулювання мотивації на розвиток креативності у майбутніх психологів. Виявлено, що використання інтерактивних методів навчання, спрямованих на активізацію саморозвитку та самовдосконалення студентів, може значно підвищити їхню мотивацію до навчання та сприяти розвитку креативних навичок. Українські вчені також активно досліджують вплив мотиваційного клімату в університетському середовищі на креативність майбутніх психологів. Цікаві результати отримані у дослідженні, де з'ясовано, що створення сприятливого середовища, яке підтримує та стимулює творчість, може сприяти підвищенню рівня креативності у студентів-психологів. Варто також відзначити роботу українських науковців, спрямовану на вивчення впливу індивідуальних та соціокультурних чинників на мотивацію та креативність у студентів-психологів. Ці дослідження дозволяють краще розуміти унікальні особливості та потреби майбутніх фахівців у психологічній сфері та розробляти більш ефективні програми навчання та розвитку.

Таким чином, українські дослідження в галузі взаємозв'язку між мотиваційною сферою та розвитком креативності у майбутніх психологів відіграють важливу роль у вдосконаленні навчальних програм, розробці нових методик навчання та стимулювання творчого мислення у студентів. Їхні результати сприяють розвитку інноваційних підходів до підготовки майбутніх фахівців у галузі психології, що важливо для подальшого успішного функціонування сучасного суспільства.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ МОТИВАЦІЙНИХ ЧИННИКІВ НА РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА

2.1. Емпіричне дослідження впливу мотивації на розвиток креативності здобувача – майбутнього психолога

Досліджуючи предмет нашої кваліфікаційної роботи та опрацювавши ряд науково-методичної літератури ми дійшли наступних висновків, що стали підґрунтям нашого емпіричного дослідження:

1. Конкурентоспроможний фахівець «нової формації» має бути креативним, здатним генерувати оригінальні ідеї у сфері проектування і реалізації їх в освітньому процесі, знаходити нові способи вдосконалення психологічної практики;
2. Активно діяти за рахунок активізації пошуково-креативної позиції у реалізації ідей модернізації психологічної освіти та науки;
3. Розвивати самостійність і незалежність у виборі і прийнятті рішень, формувати індивідуальний стиль професійної діяльності;
4. Формувати мотиви досягнення успіху у процесі професійного навчання та подальшій професійній діяльності.

У вітчизняній науці мотивація розглядається як складний багаторівневий регулятор життєдіяльності людини – її поведінки, діяльності. Вищим рівнем цієї регуляції є свідомо-вольовий компонент. Мотив розуміється як джерело активності, і одночасно як система побудників до будь-якої діяльності, – мотивація вивчається в самих різних аспектах, з огляду на це поняття трактується науковцями різнопланово. Дослідники визначають мотивацію як один певний мотив, як єдину систему мотивів і як особливу форму, що включає в себе потреби, мотиви, цілі, інтереси в цілісній взаємодії.

У загальнонауковому контексті мотивація являє собою складне поєднання рушійних сил поведінки особистості, що відкривається суб'єкту у

вигляді потреб, інтересів, включень, цілей, ідеалів, які безпосередньо детермінують людську діяльність. Мотиваційна сфера або мотивація в широкому розумінні слова з цієї точки зору розуміється як стрижень особистості, до якого притягуються такі її властивості, як спрямованість, цінні орієнтації, установки, соціальні очікування, домагання, емоції, вольові якості та інші соціально-психологічні характеристики.

Формування креативності у психологів пов'язане зі змістом їх професії, ядром якої є формування процесу соціалізації та особистісного становлення усіх вікових груп і соціальних категорій людей. На формування креативності впливають як внутрішня мотивація так і фактори, наприклад, соціальне середовище, у тому числі освітнє середовище. Тому формування креативності повинно здійснюватися через розвиток розумових здібностей, формування творчої мотивації до нестандартної діяльності, формування рис креативної особистості в процесі навчання психологів у закладах вищої освіти.

Враховуючи вище охарактеризоване ми провели емпіричне дослідження в ході якого намагалися встановити взаємозв'язок та взаємовплив між мотиваційною сферою та розвитком креативності у майбутніх психологів. Нами були використані наступні методики:

- Субтест-опитувальник творчих характеристик особистості (модифікованої методики креативності Ф. Вільямса), який містить 33 твердження.
- Тест «Діагностика творчого потенціалу та креативності» (18 питань тесту : відповідь «а» – 3 бали, «б» – 1, «в» – 2 бали.)

Базою дослідження стали здобувачі закладів вищої освіти м. Дніпра, які дали згоду на проходження дослідження анонімно у кількості 38 осіб. В ході дослідження були використані ресурси Internet для проходження діагностики в онлайн режимі.

Субтест-опитувальник творчих характеристик особистості (модифікованої методики креативності Ф. Вільямса), який містить 33

твердження. Після заповнення протоколу для реєстрації відповідей ми опрацювали отримані результати, які подані у Таблиці 1.

Таблиця 1

Субтест-опитувальник творчих характеристик особистості

Показники	низький	Нижче за середній	Вище за середній	високий	Дуже високий
Кількість здобувачів	4	6	6	18	4
%	10.5	16	16	47	10.5

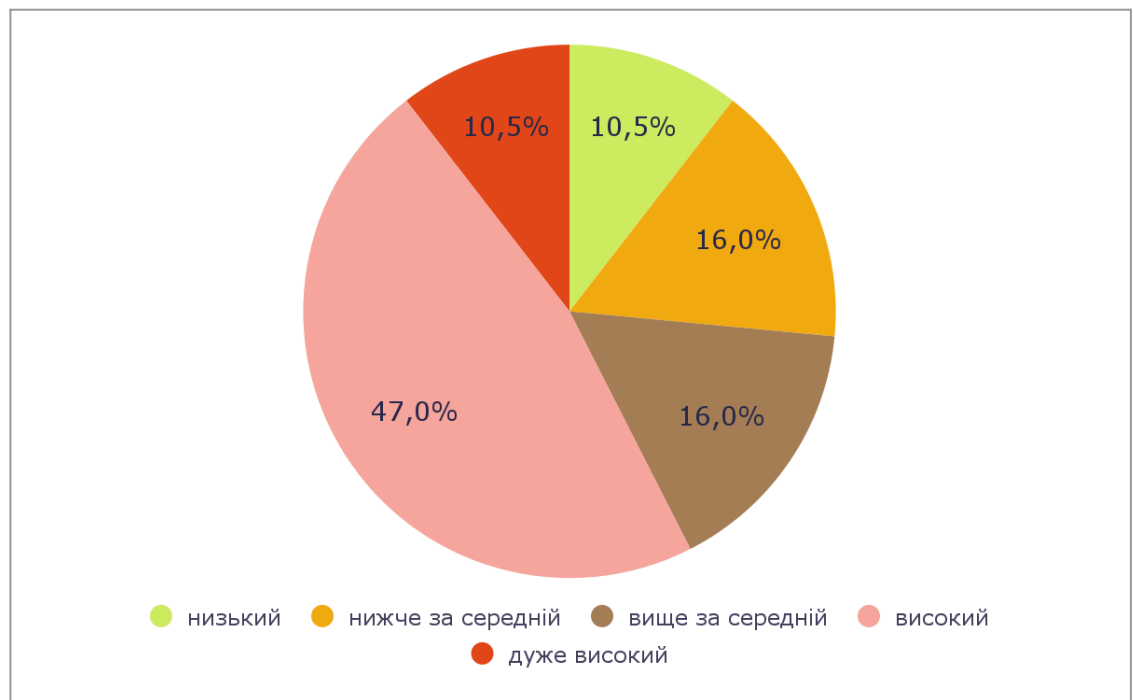

Рис. 2.1. Результати по дослідженню модифікованої методики креативності Ф. Вільямса.

За результатами проведення даної методики ми отримали наступні результати, які свідчать, що 4 здобувача-психолога (10.5%) мають низький рівень творчих здібностей; у 6 осіб (16%) – нижче середнього рівень творчих здібностей; 6 здобувачів (16%) мають вище за середній рівень творчих здібностей; у 18 осіб (47%) – високий рівень творчих здібностей; 4 здобувача-психолога (10.5%) мають дуже високий рівень творчих здібностей.

Тест «Діагностика творчого потенціалу та креативності» (18 питань тесту : відповідь «а» – 3 бали, «б» – 1, «в» – 2 бали). Інтерпритація результатів тесту: 48 і більше балів – у вас закладено значний творчий потенціал, що надає вам багатий вибір творчих можливостей. Якщо ви на ділі зможете застосувати ваші здібності, то вам доступні найрізноманітніші форми творчості.

18-47 балів – у вас є якості, які дозволяють вам творити, але є й бар'єри. Найнебезпечніший бар'єр – страх, особливо для людей, орієнтованих на обов'язковий успіх. Острах невдачі сковує уяву – основу творчості. Страх може бути й соціальним, страхом суспільного осуду. Будь-яка нова ідея проходить через етап несподіванки, подиву, невизнання, осуду навколишніми. Острах осуду за нове та незвичне для інших, а також здивовані погляди, сковують творчу активність, знищують творчу особистість.

Результати дослідження представлені на Рис.2.2.

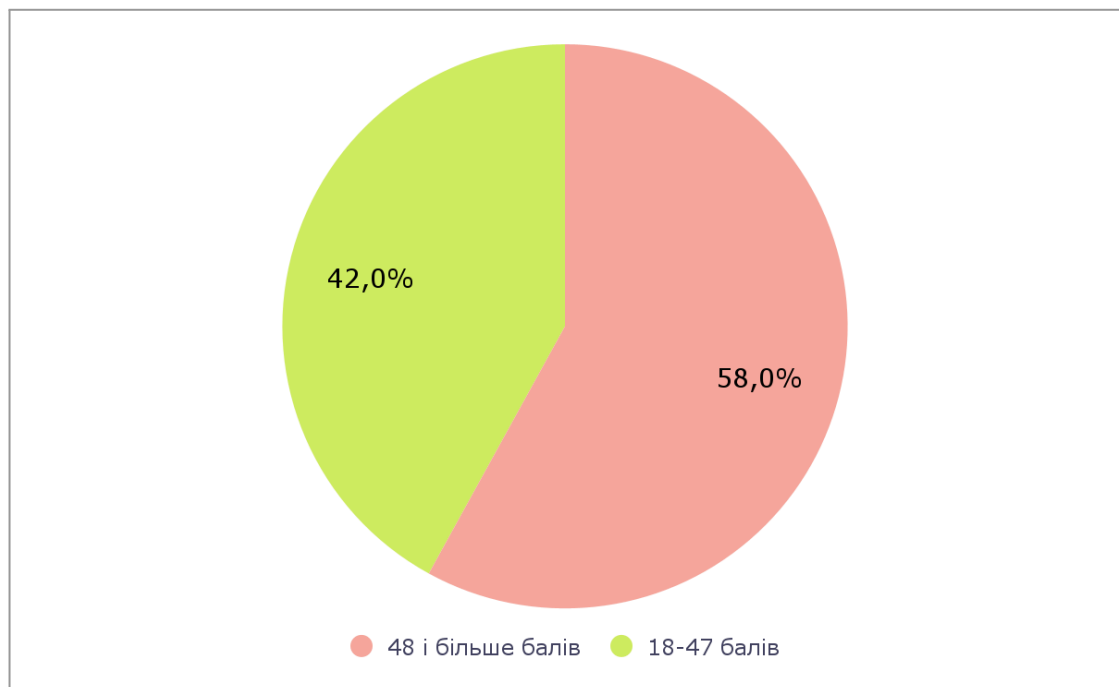

Рис. 2.2. Результати по методиці «Діагностика творчого потенціалу та креативності»

За отриманими даними у межах 48 балів і більше у 22 (58%) здобувачів-психологів є якості, які дозволяють їм бути креативними, але є певні бар'єри. У 16 (42%) осіб, бали яких в межах від 18-47 – мають значний творчий потенціал, що надає їм багатий вибір творчих можливостей.

Для діагностики мотиваційної сфери нами були запропоновані наступні методики:

- Методика Т. Елерса: діагностика мотивації до успіху.
- Опитувальник А. О. Реана «Мотивація успіху і страх невдачі».

Методика Т. Елерса «Діагностика мотивації до успіху» включає 41 питання, на кожне з яких дають відповідь «так» або «ні». *Ключ опитувальника* Т. Елерса. Розрахунок значень: по 1 балу нараховується за відповідь «так» на питання: 2-5, 7-10, 14-17, 21, 22, 25-30, 32, 37, 41 і «ні» – на наступні: 6, 13, 18, 20, 24, 31, 36, 38 і 39. Відповіді на питання 1, 11, 12, 19, 23, 33-35 і 40 не враховуються. Підраховується загальна сума балів.

Інтерпретація методики мотивації до успіху (норми тесту Елерса):

Чим більша сума балів, тим вище рівень мотивації до досягнення успіху:

- від 1 до 10 балів – низька мотивація до успіху;
- від 11 до 16 балів – середній рівень мотивації;
- від 17 до 20 балів – помірно високий рівень мотивації;
- більше 21 бал – дуже високий рівень мотивації до успіху.

На скріні видно, як один з респондентів проходив тест Елерса.

The screenshot shows the 'testometrika' website interface. At the top, there is a search bar and a navigation menu. The main heading is 'Тест на мотивацию к успеху' (Test on motivation for success). Below the heading is a button that says 'Пройти тест еще раз' (Retake the test). The results section displays 'Ваши результаты:' (Your results:), followed by '17 из 26 баллов. У вас умеренно высокий уровень мотивации. Это говорит о том, что вы знаете чего хотите, видите результат, но никак не можете начать или сделать очередной шаг. Знайте, что со сложностями сталкиваются все люди, просто кто-то пытается их как-то разрешить, а кто-то либо останавливается, либо дает заднюю. Так вот, не стоит сдаваться и тогда вы достигните желаемых результатов.' (17 out of 26 points. You have a moderately high level of motivation. This indicates that you know what you want, see the result, but you just can't start or do the next step. Know that everyone faces difficulties, it's just that some try to solve them somehow, while others stop or give up. So, don't give up and then you will achieve the desired results.) To the right of the text is a star rating of 3.9 and social media sharing icons. Below the results, there is a section 'Рекомендуем лично вам' (We recommend personally to you) with a list of items: 'Курс по ChatGPT и другим нейросетям. Научитесь быстрее решать рабочие и личные задачи.' (Course on ChatGPT and other neural networks. Learn to solve work and personal tasks faster.), 'Принять участие в исследовательском проекте, проходите опросы за баллы и оплачивай мобильную связь, влияйте на производителей товаров и услуг.' (Participate in a research project, take surveys for points and pay for mobile communication, influence manufacturers of goods and services.), and 'Подключить сервис Пакет от магазина Петерочка, чтобы получить скидку 5% на все товары. По промокоду advsake5 на 1 месяц за 1 рубль + 2000 баллов, если вы ранее не подписывались.' (Connect the service 'Пакет' from the Peterechka store to get a 5% discount on all goods. Use promo code advsake5 for 1 month for 1 ruble + 2000 points, if you haven't subscribed before.)

Опрацювавши отримані результати ми маємо наступні показники, які подано у Таблиці 2.

Таблиця 2.

Показники по методиці Т. Елерса «Діагностика мотивації до успіху»

Рівень мотивації	низька мотивація до успіху	середній рівень мотивації	помірно високий рівень мотивації	дуже високий рівень мотивації до успіху
К-сть здобувачів	3	13	16	6
К-сть здобувачів %	8	34	42	16

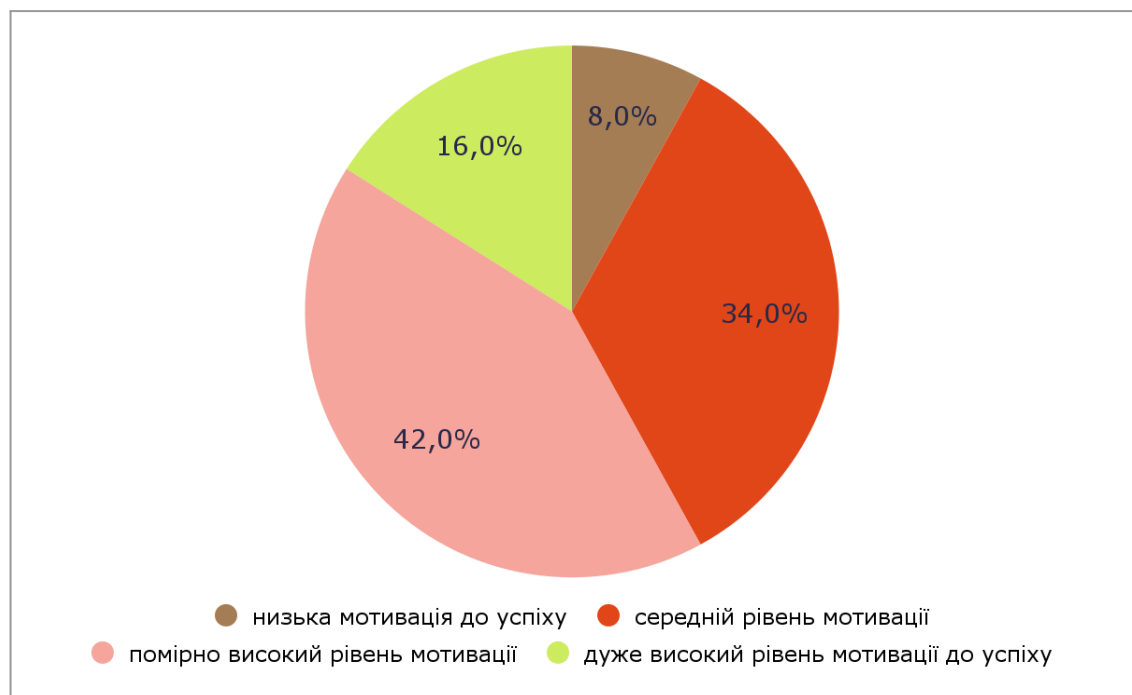

Рис. 2.3. Результати по методиці Т. Елерса «Діагностика мотивації до успіху».

Інтерпретація отриманих даних: у 3 (8%) здобувачів-психологів низький рівень мотивації до успіху; у 13 (34%) – середній рівень мотивації до успіху; у 16 (42%) здобувача-психолога – помірно високий рівень мотивації та у 6 (16%) осіб наявний дуже високий рівень мотивації до успіху.

Наступну методику, яку ми запропонували – опитувальник А. О. Реана «Мотивація успіху і страх невдачі». На скріні зображення результату проходження тестової методики.

14. Вважко за краще ставити перед собою середні за труднощами або трохи завищені, але досяжні цілі.
 а) так
 б) ні

15. У разі невдачі при виконанні завдання його привабливість для мене зникає.
 а) так
 б) ні

16. При чергуванні успіхів та невдач я більше схильний до переоцінки своїх невдач.
 а) так
 б) ні

17. Вважко за краще планувати своє майбутнє лише на найближчий час.
 а) так
 б) ні

18. При роботі в умовах обмеженого часу результативність діяльності у мене покращується, навіть якщо завдання досить тяжке.
 а) так
 б) ні

19. У разі невдачі я зазвичай не відмовлюся від поставленої мети.
 а) так
 б) ні

20. Якщо я сам вибрав для себе завдання, то у разі невдачі його привабливість тільки зростає.
 а) так
 б) ні

Ваш результат: 15 балів – більш виражене прагнення досягнення успіху
Інтерпретація результатів
 – від 1 до 7 балів включно – більш виражений страх невдачі;
 – від 14 до 20 балів включно – більш виражене прагнення досягнення успіху;
 – від 8 до 13 балів включно – певної тенденції не виявлено, але 8-9 балів говорять про те, що ви швидше (хоча і не завжди) схильні до уникнення невдач, а 12-13 - про те, що вам ближча мотивація успіху.

Отримані результати подано у Таблиці 3.

Таблиця 3.

Показники результатів за методикою А. О. Реана

Показники вираженості досягнення успіху	більш виражений страх невдач	більш виражене прагнення досягнення успіху	швидше (хоча і не завжди) схильні до уникнення невдач	ближча мотивація успіху
К-сть здобувачів	5	24	2	7
К-сть здобувачів %	13	63	5	19

Графічне зображення результати діагностики за методикою Реана подано на Рис. 2.4.

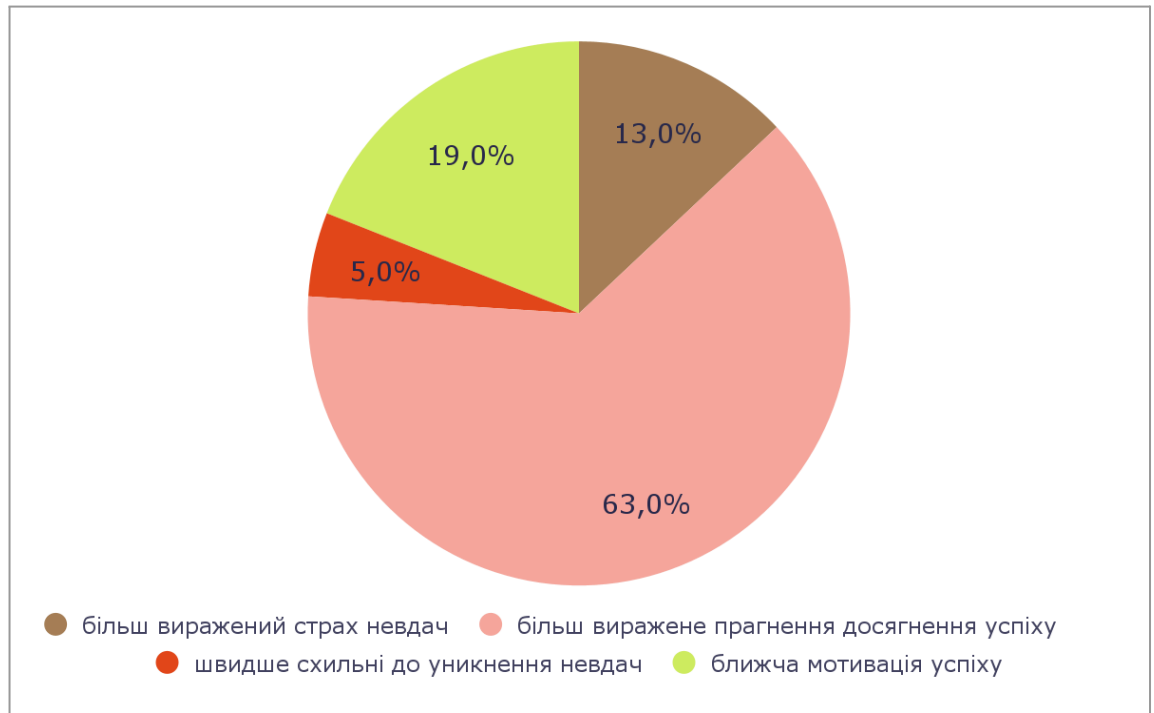

Рис.2.4. Результати діагностики за методикою Реана

Інтерпретація отриманих даних: 5 (13%) здобувачів – майбутніх психологів мають більш виражений страх невдач ; 24 (63%) здобувачі – більш виражене прагнення досягнення успіху; 2 (5%) осіб – швидше (хоча і не завжди) схильні до уникнення невдач ; 7 (19%) майбутніх психологів – ближча мотивація успіху.

Ми маємо на меті співставити результати усіх методик емпіричного дослідження та зробити аналіз даних показників. Результати подані у Таблиці 4.

Таблиця 4.

Показники результатів емпіричного дослідження

	Низький	Нижче за середній	Вище за середній	Високий	Дуже високий	
Субтест-опитувальник творчих характеристик особистості (модифікованої методики)	10,5	16	16	47	10,5	

креативності Ф. Вільямса) %						
Тест «Діагностика творчого потенціалу та креативності»%	58 (по 19.3%)			42		
Методика Т. Елерса: діагностика мотивації до успіху %	8	34 (17)		42	16	
Опитувальник А. О. Реана «Мотивація успіху і страх невдачі» %	13	5	19	63		
Середнє арифметичне	12.7	14.3	17.8	35.4	19.75	99.95

Отже, стійка мотивація до креативної діяльності забезпечує збагачення творчої мотивації особистості майбутнього психолога; відновлення внутрішніх мотиваційних ресурсів особистості; структурування основних творчих здібностей особистості та визначенні якостей особистості майбутнього психолога як професіонала; забезпечення регулятивної й орієнтовної функції в процесі підготовки майбутнього психолога до креативної діяльності.

2.2. Поради по розвитку креативності для студентів-психологів

Загалом, розвиток креативності для майбутніх психологів є ключовим елементом їхнього успіху в професійній сфері. Відкритість для нових ідей, стимулююче середовище та постійний пошук натхнення допомагають студентам розвивати свій потенціал та вносити вагомий внесок у світ психології.

Зважаючи на практичні аспекти розвитку креативності в майбутніх психологів, можна взяти до уваги деякі наукові праці. Наприклад, дослідження Джошуа Л. Бритта та його колег, опубліковане в журналі «Journal of Creative Behavior», розглядає вплив співпраці з колегами на розвиток

креативності. Автори виявили, що спільна робота та обмін ідеями з іншими стимулює творчий процес та сприяє виникненню нових рішень. Такий підхід може бути корисним для студентів, які навчаються психології, оскільки спілкування з колегами та викладачами може збагатити їхнє розуміння теми та надихнути на нові ідеї. Крім того, дослідження Міхаеля Г. Мюмфорда та його співавторів, опубліковане у журналі «Psychological Bulletin», розглядає важливість використання стратегій та технік для стимулювання креативності. Вони визначають такі фактори, як гнучкість мислення, різноманітність думок та відкритість до досліджень, як ключові компоненти креативного процесу. Ці результати можуть бути корисними для студентів психології, які бажають розвивати свої творчі здібності та здійснювати інновації у своїй професійній діяльності.

Отже, на основі цих досліджень можна зробити висновок, що співпраця з колегами, використання різноманітних стратегій та технік, а також постійний пошук нових ідей та підходів є ключовими аспектами розвитку креативності для майбутніх психологів. Регулярна практика творчих вправ, відкритість для нових ідей та готовність до співпраці з іншими можуть допомогти студентам досягти високого рівня креативності та зробити значний внесок у світ психології.

З урахуванням значущості розвитку креативності для майбутніх психологів, особливо в контексті їхньої професійної діяльності, надзвичайно важливою стає не лише теоретична база, але й практичні навички. Ось кілька порад щодо розвитку креативності для студентів, які вивчають психологію:

1. Розширюйте свій розум і сприйняття: поглиблене вивчення різних галузей психології допомагає розширити розуміння та перспективи студентів. Вони можуть відкривати нові ідеї, концепції та теорії, що допомагають розвивати їхню творчість.

2. Стимулюйте свою цікавість: активна участь у дослідницькій діяльності, як і читання наукових статей, сприяє подальшому розвитку

креативності. Студенти можуть знайти нові ідеї та натхнення у власних дослідженнях та обговореннях.

3. Використовуйте нові підходи: експериментування з різними підходами та методами допомагає студентам розвивати свою креативність. Вони можуть спробувати нові підходи до вирішення проблем та генерації ідей.

4. Розвивайте свої уміння сприйняття і перетворення ідей: вдосконалення навичок аналізу та синтезу інформації допомагає студентам розвивати свою креативність. Вони можуть виявляти нові зв'язки між ідеями та генерувати нові концепції.

5. Створюйте стимулююче середовище: знаходження відкритих і надихаючих оточень сприяє розвитку креативності студентів. Вони можуть спілкуватися з однодумцями, обмінюватися ідеями та натхненням.

6. Не бійтеся виходити за межі звичних шаблонів: ризикуйте та експериментування допомагає студентам розширити межі своєї креативності. Вони можуть виходити за межі стандартних методів дослідження та розв'язання проблем, щоб досягти нових висот.

7. Працюйте над розвитком своєї внутрішньої мотивації: зосередженість на своїх мріях та цілях допомагає студентам зберегти мотивацію та продовжувати розвиватися. Вони можуть визначити, що саме їх надихає та рухає вперед у психологічній сфері.

8. Підтримуйте регулярну творчу практику: регулярна практика творчих вправ та завдань допомагає підтримувати креативний потенціал студентів. Вони можуть придумувати нові ідеї, вирішувати завдання та впроваджувати їх у життя для збереження та збільшення своєї креативності.

9. Зберігайте відкритий розум: важливо залишатися відкритим для нових ідей та підходів. Студенти можуть знаходити натхнення в найнесподіваніших місцях та від найрізноманітніших джерел.

10. Будьте готові до викликів та невдач: навчання та розвиток креативності можуть бути складними та заплутаними, але важливо не

здається. Студенти повинні бути готові до зустрічі з викликами та невдачами, розглядати їх як можливості для зростання та навчання.

11. Спілкуйтеся з колегами та викладачами: обмін думками та ідеями з іншими студентами та викладачами допомагає розширити розуміння та натхнення. Спілкування може стати джерелом нових ідей та перспектив.

12. Будуйте свою унікальність: важливо визначити свої сильні сторони та унікальний стиль роботи. Студенти можуть використовувати свої індивідуальні переваги та ресурси для розвитку своєї креативності.

13. Прагніть до постійного вдосконалення: креативність - це процес навчання та зростання. Студенти можуть постійно працювати над розвитком своїх навичок та вмій, шукаючи нові можливості для вдосконалення.

Додатково, дослідження проведені Ліндой Л. Нійберг та її колегами, які були опубліковані у журналі «Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts», вказують на важливість рефлексії та самосвідомості у процесі розвитку креативності. Автори дослідження виявили, що особистість з високим рівнем самосвідомості та здібність до аналізу власних думок і ідей сприяє більш ефективному розвитку креативних здібностей. Таким чином, студентам-психологам рекомендується вести особистий журнал, в якому вони могли б відзначати свої думки, ідеї, а також рефлексувати над своїми досягненнями та недоліками у творчому процесі. Дослідження Джеремі Ф. Крейтенберга та інших вчених, опубліковане у журналі «Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts», підкреслює значення емоційної інтелігентності у розвитку креативності. Вони визначають, що здатність розуміти та керувати власними емоціями, а також вміння спілкуватися з іншими людьми на емоційному рівні сприяють творчому процесу.

Отже, студентам рекомендується розвивати свою емоційну інтелігентність шляхом участі у тренінгах з розвитку емоційної компетентності та практики взаємодії з іншими людьми на емоційному рівні. Таким чином, розвиток креативності у майбутніх психологів вимагає комплексного підходу, який враховує не лише психологічні аспекти, але й

соціальні, емоційні та інтелектуальні складові. Шляхом поєднання різноманітних стратегій, таких як співпраця з колегами, рефлексія над власною діяльністю, розвиток емоційної інтелігентності та використання технік та стратегій для стимулювання креативності, студенти можуть досягти значних успіхів у своїй професійній діяльності та зробити вагомий внесок у розвиток психологічної науки.

Додатковими стратегіями, які можуть сприяти розвитку креативності у майбутніх психологів, є практика медитації та використання методів релаксації. Дослідження, проведені Іммануелем Каунцем та колегами із Університету штату Пенсильванії, показали, що регулярна медитація сприяє підвищенню креативності, зокрема у здібності до генерації нових ідей та розв'язання творчих завдань. Такі практики сприяють розслабленню мислення, зниженню рівня стресу та покращенню концентрації, що в свою чергу може стимулювати креативний потенціал. Крім того, активна участь у творчих групах та спільних проектах може бути корисною для розвитку креативності у майбутніх психологів. Взаємодія з колегами, обмін ідеями та спільна робота над творчими завданнями дозволяють ефективно використовувати синергетичний ефект і стимулювати творчий процес. Дослідження у цій області, зокрема ті, які проводили Джеймс К. Джонасон та його колеги з Університету штату Меріленд, підтверджують, що спільна робота у групах може сприяти генерації більш різноманітних ідей та забезпечити нові підходи до розв'язання проблем. Засвоєння технік та стратегій стимулювання творчості є також важливим аспектом розвитку креативності у майбутніх психологів.

Провідні психологи, такі як Роберт Шоу та Тереза Амабіле, рекомендують використовувати такі методи, як метод мислення наобум, аналогічне мислення, аналіз проблеми з різних точок зору та інші техніки, які сприяють розвитку творчих мисленевих процесів.

Креативність (від англ. Creativity – креативність, творчі здібності) – це здатність до розумової творчості, рівень становлення творчої обдарованості,

відносна стійка характеристика особистості здобувача освіти; здатність до конструктивних, нестандартних рішень і поведінки, а також усвідомлення та розвитку свого досвіду. Креативність дозволяє адаптуватися до швидкозмінних умов життя, знаходити нові способи поведінки, оптимально використовувати внутрішні ресурси особистості, сприяє її соціалізації.

Креативне мислення – це процес, здатний породжувати нетривіальні ідеї, відхилятися від загальноприйнятих, традиційних схем мислення, ефективно вирішувати проблемні ситуації. Саме такі здібності необхідні сучасній людині, яка живе в складному сучасному світі, а особливо креативні здібності необхідні майбутнім психологам, яка передбачає становлення внутрішньої мотивації до творчості, соціальне підкріплення творчої поведінки, адекватну позитивну самооцінку, реалізацію принципів гуманістичної психології тощо.

Дослідник Павленко В. В. описала ряд наступних технологій розвитку креативного мислення особистості:

1. Технологія «Евристичне занурення у предмет» – це особлива форма навчання, що забезпечує збереження освітньої домінанти протягом тривалого часу шляхом організації пізнання учнями різних освітніх об'єктів за допомогою евристичних засобів. У цьому випадку учні занурюються в певну тему і, спираючись на свій творчий потенціал, розробляють багато аспектів програмних вимог самостійно. Такого роду форма навчання є інтеграцією традиційного та інноваційного навчання в дидактичний творчий процес. Головна мета «евристичного занурення в предмет» – організація діяльності учнів не лише з вивчення нового, але й і з розвитку їхньої креативності, створення власної системи знань із певного розділу програми.

2. Технологія «Роздуми з проблеми» – це ланцюг висновків на певну тему, викладених у логічно послідовній формі; є необхідним елементом у вивченні навчальної дисципліни. На сьогодні підручник втратив статус основного джерела знань, і викладеного в ньому навчального матеріалу недостатньо для розширення кругозору людини. Водночас саме від широти

кругозору залежить рівень креативності особистості. Особливо важливе використання цієї технології для здійснення міжпредметних зв'язків.

3. Технологія «Банк ідей і розробка креативного проекту» цікава тим, що дозволяє розширити знання із будь-яких навчальних дисциплін. У створенні креативного проекту, ставиться такий аргумент, який містить весь хід роботи: 1. Кому цей проект принесе користь? 2. Чи можна впоратися з таким проектом і за який час? 3. Складання таблиці креативного проекту з назвою. 4. Необхідність розвивати свою ідею. 5. Яким є кінцевий результат? Короткий виклад (резюме) для реалізації проекту [35].

Згідно з розробками Едварда де Боно кожен капелюх відповідає певному рівню розвитку мислення:

1. Білий капелюх. Білий колір неупереджений і об'єктивний. Мислення у білому капелюсі має бути практичним. Практичність же в даному випадку має на увазі вміння виокремити раціональне зерно фактів з лушпиння рясних домислів і здатність вибудувати отримані відомості в порядку достовірності міститься в них інформації. Мислення у білому капелюсі – це дисципліна і самоконтроль.

2. Червоний капелюх. Червоний колір символізує гнів, лють і внутрішнє напруження. Образ думок, що формується червоним капелюхом, пов'язаний з почуттями, з проявом емоцій. Цей тип мислення відкриває перед людиною широкі простори для відвертого вираження своїх думок.

3. Чорний капелюх. Чорний колір похмурий, зловісний, словом – недобрий. Чорний капелюх покриває собою все погане-те, що боїться людських очей. Образ думок у чорному капелюсі відрізняється суворою логікою і чіткістю обґрунтування своїх позицій.

4. Жовтий капелюх. Жовтий колір сонячний, життєстверджуючий. Жовта капелюх сповнена оптимізму; під нею живе надія і позитивне мислення. Мислення у жовтому капелюсі може бути визначено як позитивне і теоретично обґрунтоване, оскільки йому властивий оптимістичний настрій і

спрямованість на очікування в майбутньому тільки хорошого, що неодмінно має впливати з намічаного сьогодні плану дій або тільки що прийнятого рішення.

5. Зелений капелюх. Зелений колір – це колір свіжого листа, достатку і родючості. Зелений капелюх символізує творче начало і розквіт нових ідей. Зелена капелюх несе повну відповідальність за народження нових ідей і нетрадиційних поглядів на речі і події. Мислення у зеленому капелюсі прагне уникнути второваних доріг, щоб відшукати нові шляхи розвитку.

6. Синій капелюх. Синій колір холодний – це колір неба. Синій капелюх пов'язана з організацією і управлінням розумовим процесом, а також із застосуванням капелюхів інших забарвлень. Синій колір символізує всеосяжний контроль; він схожий на образ неба, невпинно стежить за тим, що відбувається на ввіреній його невсипущим турботам землі.

На рівень креативності дуже сильно впливає наше оточення – команда й цінності компанії чи спільноти, де ми перебуваємо. На цьому рівні креативності сприяють:

- ✓ зрозумілі й прозорі цілі;
- ✓ довірчі відносини у команді;
- ✓ право на помилки і вміння сприймати їх як цінні уроки;
- ✓ готовність сприймати точки зору, протилежні від вашої;
- ✓ відсутність стресу або вміння правильно з ним працювати;
- ✓ відкритість для нового досвіду і готовність змінюватися;
- ✓ принцип «Так, і» замість «Так, але».

Вправи для прокачки креативності:

- 1) «Незвичне життя речей»: за хвилину напишіть максимальну кількість способів застосування серветок / свічки / хлібу тощо.
- 2) Виділіть собі 30-45 хвилин на творчість, яка вам найбільше подобалась у дитинстві. Це може бути малювання, аплікація, ліпка, написання віршів.

- 3) «Генератор маячні»: перерахуйте, що спільного, наприклад, у вебінару та ведмедя (щонайменше 10 пунктів!). Або у ноги та картини.
- 4) Виконайте звичне завдання у незвичний спосіб. Це може бути що завгодно: робити лівою рукою те, що зазвичай робите правою, піти на роботу іншим маршрутом, змінити налаштування інтерфейсу в смартфоні тощо.
- 5) Вигадайте для себе завдання зі штучним обмеженням: наприклад, написати історію, не використовуючи певну букву тощо.

Таким чином, розвиток креативності у майбутніх психологів є складним та багатограним процесом, що потребує поєднання різноманітних стратегій та підходів. Посилення самосвідомості, розширення інтелектуальних та емоційних здібностей, активна участь у творчих групах та оволодіння техніками стимулювання творчості – усі ці компоненти можуть сприяти ефективному розвитку креативних здібностей студентів-психологів і підготовці їх до успішної професійної діяльності.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставлених завдань випускної кваліфікаційної роботи ми дійшли до наступних висновків:

1. Ряд дослідників проблему розвитку креативності особистості розглядають на різних етапах її становлення: дошкільному, шкільному та підлітковому віці. Однак дана проблема вивчена недостатньо в юнацькому віці. На думку Дружиніна В. Н., у цей період на основі «загальної» креативності формується «спеціалізована» креативність: здатність до творчості, пов'язана з певною сферою людської діяльності, як її «зворотна сторона», доповнення та альтернатива. Він вказує що на цьому етапі особливу значиму роль відіграє «професійний» зразок. Поняття креативності у різних авторів так чи інакше пов'язане з обдарованістю і творчими здібностями особистості. Згідно словнику під редакцій В. П. Зінченко, Б. Г. Мещерякова: «Креативність (англ. creativity) – творчі можливості (здібності) людини, які можуть проявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризувати особистість в цілому та/або її окремі сторони, продукти діяльності, процес їх створення. Креативність розглядають як найважливіший і відносно незалежний фактор загальної обдарованості, який рідко відбивається в тестах інтелекту і академічних досягнень. Навпаки, креативність визначається не стільки критичним ставленням до Нового наявного досвіду, скільки сприйнятливістю до нових ідей».

2. Для розуміння мотиваційної сутності сфери та її розвитку, на думку Б.Ф. Ломова, необхідно розглядати зв'язки і відносини особистості з іншими людьми. Значне місце у формуванні мотиваційної сфери відіграють суспільні інститути, насамперед ті людські спільноти, до яких належить даний індивід. Оскільки індивід є членом великої кількості людських спільнот, то розвиток мотиваційної сфери слід розглядати не як процес «зсередини» індивіда, а в плані розвитку його зв'язків з різними людськими спільнотами.

Соціально-психологічний підхід, представлений Володимиром Асєєвим та Іваном Бехом, розглядає мотивацію як продукт соціальних взаємодій та норм, які формуються в процесі спілкування та соціалізації. Згідно з цим підходом, індивідуальна мотивація формується під впливом цінностей, стандартів і очікувань соціуму, що може визначати ступінь розвитку креативності в кожній конкретній ситуації. Розуміння та аналіз різних теоретичних підходів до мотивації дозволяє зрозуміти її складний і багатогранний характер. Враховуючи це, вивчення впливу мотиваційної сфери на розвиток креативності майбутнього психолога стає актуальною та важливою задачею, що потребує подальших досліджень і розвитку.

3. У вітчизняній науці мотивація розглядається як складний багаторівневий регулятор життєдіяльності людини – її поведінки, діяльності. Вищим рівнем цієї регуляції є свідомо-вольовий компонент. Мотив розуміється як джерело активності, і одночасно як система побудників до будь-якої діяльності, – мотивація вивчається в самих різних аспектах, з огляду на це поняття трактується науковцями різнопланово. Дослідники визначають мотивацію як один певний мотив, як єдину систему мотивів і як особливу форму, що включає в себе потреби, мотиви, цілі, інтереси в цілісній взаємодії.

У загальнонауковому контексті мотивація являє собою складне поєднання рушійних сил поведінки особистості, що відкривається суб'єкту у вигляді потреб, інтересів, включень, цілей, ідеалів, які безпосередньо детермінують людську діяльність. Мотиваційна сфера або мотивація в широкому розумінні слова з цієї точки зору розуміється як стрижень особистості, до якого притягуються такі її властивості, як спрямованість, цінні орієнтації, установки, соціальні очікування, домагання, емоції, вольові якості та інші соціально-психологічні характеристики. Ми провели емпіричне дослідження в ході якого намагалися встановити взаємозв'язок та взаємовплив між мотиваційною сферою та розвитком креативності у майбутніх психологів. Нами були використані наступні методики:

Субтест-опитувальник творчих характеристик особистості (модифікованої методики креативності Ф. Вільямса), який містить 33 твердження; Тест «Діагностика творчого потенціалу та креативності» (18 питань тесту : відповідь «а» – 3 бали, «б» – 1, «в» – 2 бали); Методика Т. Елерса: діагностика мотивації до успіху; Опитувальник А. О. Реана «Мотивація успіху і страх невдачі». Результати подані у таблицях та на рисунках, також нами була створена порівняльна таблиця, яка наочно показує на основі отриманих результатів взаємозв'язок мотиваційної сфери та рівня розвитку креативності.

4. Результати подані у таблицях та на рисунках, також нами була створена порівняльна таблиця, яка наочно показує на основі отриманих результатів взаємозв'язок мотиваційної сфери та рівня розвитку креативності.

Ми у ході дослідження встановили взаємозв'язок між мотиваційною сферою і рівнями креативності у майбутніх психологів.

5. На основі опрацювання ряду наукової, методичної психологічної літератури нами були запропоновані рекомендації щодо підвищення мотивації та розвитку креативності у студентів психологічних спеціальностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова О.В., Пуляк О.В., Терещук А.І. Формування м'яких навичок у здобувачів освіти через застосування тренінгових технологій. *Вісник післядипломної освіти*. 2021. №18. С. 10-28.
2. Амабіле Тереза М. Творчість та інновації: процеси, моделі та практика. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2012. 352 с.
3. Агаманчук Н.М. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 25-річчю підгот. психологів у Харків. нац. ун-ті внутр. справ (Харків, 13 квіт. 2018 р.) МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ «Бочаровські читання». Харків, 2018. С.19-22.
4. Войтко В. І. Психологічний словник. Київ : Вища шк., 1982. 216 с.
5. Волчок В., Кульчицька А. Особливості потребово-мотиваційної сфери студентів в умовах віддаленого режиму навчання. <https://www.inforum.in.ua/conferences/27/89/701>
6. Гілфорд, Джойс П. Творчість: своєрідність і загальність. Київ: Видавничий дім «Слово», 2008. 400 с.
7. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь. 1997. 366 с.
8. Горук Н. Коучинг як ефективна технологія формування самоосвітньої компетентності студентів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя* № 11 (1), 2015. С. 99-104.
9. Гульбс О., Діхтяренко С., Кузьміна В. (2021). Формування креативності студентів психологів в процесі навчання. *Психологічний журнал*, 2021, (6). С. 23-33. URL:<https://doi.org/10.31499/2617-2100.6.2021.229291>
10. Діагностика креативності у профорієнтаційній роботі : методичні рекомендації / Н. А. Бельська, М. Ю. Мельник, М. М.

Новгородська. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. 72 с.

11. Діхтяренко Світлана. Дослідження мотиваційної сфери майбутніх психологів в умовах пандемії. Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції «Психологічні ресурси особистості під час пандемії COVID-19». Відп. ред. В.Л. Зливков; укладачі С.О. Лукомська, Н.А. Харченко, О.В. Котух. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2021. С. 8-11.
12. Дойль Річард. Креативність. Львів: Видавництво Старого Лева, 2010. 304 с.
13. Жолонко Т.В., Гребінчук О.М. Нематеріальна мотивація в системі управління персоналом: зарубіжний досвід та українські реалії. Наукові праці МАУП. Економічні науки. К. : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2021. Вип. 2 (61). С. 23-28.
14. Занюк С. С. Психологія мотивації: навч. посібн. К.: Либідь, 2002. 304 с.
15. Занюк С. Психологія мотивації. Київ: Либідь, 2002. 304 с.
16. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / ред.: В.О. Моляко, О.Л. Музики. Житомир: Вид-во Рута, 2006. 320 с.
17. Ільїн Є. П. Мотивація і мотиви / переклад з рос. мови, передмова та примітки Т.В. Тадеєвої. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. 512 с.
18. Ілляхова М. В. Теоретико-методологічний аспект формування креативної моделі освіти. *Науковий Часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Випуск 66, 2019. С. 95-99.

19. Інбал Аріелі, Хуцпа. Чому Ізраїль став світовим центром інновацій та підприємництва. К.: Yakaboo Publishing, 2021. 280 с.
20. Калінін А.М., Колісніченко Р.М., Гавриленко О.Є. Мотивація праці в сучасних умовах: економічні, психологічні та правові аспекти. Наукові перспективи. 2022. №1(19). С. 334-350.
21. Карпенко Н. А. Психологія творчості. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 156 с.
22. Коваль К. О. Розвиток «Soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. № 2, 2015. С. 162-167.
23. Колот А.М., Цимбалюк С.О. Мотивація персоналу : підручник. К.: КНЕУ, 2011. 397 с.
24. Костюк Г. С. Навчання і розвиток особистості. Київ: Рад. школа, 1968. 45 с.
25. Кревська О.В. Мотиваційні чинники професійної самоєфективності особистості. Дис...канд. психол. наук: 19.00.01. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. м. Луцьк, 2018. 213 с.
26. Критичне мислення: освіта, творчість, цінності : монографія / За заг. ред. В.Г. Кременя. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017. 480 с.
27. Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д. Технології розвитку критичного мислення учнів /Наук. ред., передм. О.І. Пометун. К., «Плеяди», 2006. 220 с.
28. Левченко Т.І. Мотивація суб'єкта в різних видах діяльності : монографія. Вінниця : Нова Книга, 2011. 448 с.
29. Ліпін М. Творчість та креативність: способи людського існування. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. № 123(1). С. 79-91.

30. Максименко С. Д. Загальна психологія. Видання 3, перероблене та доповнене. Київ: Центр учбової літератури. 2008. 272 с.
31. Михайличенко В.Є., Полянська В.В. Роль мотивації навчально-пізнавальної діяльності у формуванні професійної спрямованості студентів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : збірник наукових праць / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2011. Вип. 17 (70). С. 320-327.
32. Мітіна О. Роль мотиваційних чинників у професійній переорієнтації дорослих. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент, 2015. Вип. 10. С. 126-133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2012_10_19.
33. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості. *Обдарована дитина*. 2004. № 6. С.2-9.
34. Наход С.А. Значущість «Soft skills» для професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5, Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Вип. 63. 2018. С. 131-135.
35. Павленко В. В. Розвиток творчих здібностей молодших школярів. Єдність науки. Відень, Австрія. Лютий 2016 р. С. 126-129.
36. Перепелюк Т.Д., Демчук О.А. Професійне зростання педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів. Технологічні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Матеріали міжнародної Інтернет-конференції. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/12129>.
37. Петришин Л. Й. Мотивація як провідний чинник формування креативності майбутніх соціальних педагогів у ВНЗ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Випуск 29. С. 146-150.

38. Положення про психологічну службу у системі освіти України від 22.05.2018 № 509.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text>
39. Психологічна діагностика мотивації особистості до навчання в умовах інформаційного суспільства : монографія / Н. В. Пророк, Л. О. Кондратенко, Л. М. Манилова та ін. ; за ред. Н. В. Пророк. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2020. 131 с.
40. Психологу для роботи. Діагностичні методики : збірник / уклад. : М. В.Лемак, В. Ю. Петрище. Ужгород : Видавництво О.Гаркуші, 2011. 616 с.
41. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В.А. Козаков, М.В. Артюшина, О.М. Котикова та ін. К.: КНЕУ, 2003. 829 с.
42. Романець В. Психологія творчості: навч. посіб. 3-тє вид. Київ: Либідь, 2004. 288 с. Редько С.І. Дослідження мотиваційних джерел педагогічних працівників як чинника успіху загальноосвітнього навчального закладу Педагогічний процес: теорія і практика. 2015. №3-4 (48-49). С.29-34.
43. Савчин М.В. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 424 с.
44. Сагач О. Мотивація як складова професійного розвитку майбутнього вчителя. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2019. Вип. 27 (2). С 105-110.
45. Сергеева Л.М., Просіна О.В., Ілляхова М.В. Творчість як фактор мотивації досягнень: навчальний посібник. Біла Церква : ТОВ «Білоцерківдрук». 2023. 124 с.
46. Сєдих К. В. Психологія взаємодії систем: «Сім'я та освітні інституції». Полтава : Довкілля, 2008. 228 с.

47. Сізов Д.Ю., Саврасов М.В. Особливості мотиваційної сфери студентської молоді з адиктивною поведінкою. Габітус. Серія: Вікова та педагогічна психологія. Випуск 56, 2023. С. 109-112.
48. Сиско Н.М. Мотивація як важливий чинник неперервного професійного розвитку викладача закладу професійної освіти. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського нац. ун-ту, імені Івана Огієнка, серія «Педагогічна». 2018. № 24, С. 177-180.
URL: <http://journals.urau.com/index.php/2307-4507/article/view/151597>.
49. Сисоєва С. Основи педагогічної творчості: підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
50. Стейн Міхал. Творчість і психічне здоров'я. Київ: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2015. 216 с.
51. Стратегії формування творчої особистості: методи, прийоми, форми: колективна монографія : монографія. Київ, 2020. С. 193-209.
URL: https://lib.iitta.gov.ua/723034/1/Monografia_Strategii_na%20друк.pdf
52. Титаренко Т. Життєві домагання і професійне становлення особистості практичного психолога. Практична психологія та соціальна робота. 2003. №4. С. 21–23.
53. Узнадзе Д. Н. Психологічні дослідження. Тбілісі: Мецнієреба.1966. 149 с.
54. Український педагогічний словник / уклад. С.У. Гончаренко. Київ : Либідь, 1997. 375 с.
55. Черняк Н.О. Формування мотивації студентів до навчання у ВНЗ. Проблеми інженерно-педагогічної освіти. 2013. № 38-39. С. 388-393.

56. Юдіна А. В. Дослідження мотивації успіху залежно від прояву підприємницьких здібностей працівників виробничих колективів. *Психологічні перспективи*. 2018. Вип. 31. С. 292-307. Режим доступу: URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppst_2018_31_25.